

TRGOVSKI TOVARIS^v

LETO XXXVII

1 9 4 0

ŠTEVILKA 9-10

USTALITEV CEN JE POTREBNA

Zanimanje za gospodarska vprašanja je bilo v letih ustaljenosti v našem gospodarstvu nekoliko zmanjšano. Sedaj pa so nastopili nemirni časi, ko je v bližini nas vojna, ki vedno bolj kaže posledice tudi v našem gospodarstvu. Zaradi tega je zanimanje za naša gospodarska vprašanja naraslo in sleherni državljan se vprašuje za vzroke, ki so dovedli do sedanjega stanja. Vsakdo že razpravlja o zvišanju cen, o težavah pri preskrbi s tem ali drugim predmetom in išče razlogo, seveda pa skuša tudi podajati predloge, kako naj bi se vse rešilo, da bi bilo boljše kot je.

Pri tem seveda prihajajo na dan najrazličnejša mnenja o razlogih, ki so dovedli do sedanjega stanja, na osnovi tega pa zopet najrazličnejša mnenja o tem, kaj bi bilo storiti. Število mnenj je velikansko in lahko rečemo, da bolj prevladujejo nespametna in napačna mnenja kot pametna mnenja in predlogi. To je tudi razumljivo, saj so gospodarska vprašanja tako zapletena, da si tudi poznavalci razmer komaj poiščejo pravo smer, kaj šele ogromno število drugih ljudi, ki mislijo po svoje. Ker gospodarska vprašanja niso enostavna, se kaj lahko zgodi, da oni, ki mislijo na razloge, vidijo samo eno plat, na tem si zgrade svoje mnenje in so globoko razočarani, če se ne godi še v naprej tako kot so si mislili. S tem zapadejo v zagrenjenost, izgube veselje do dela in postanejo pesimisti, kar je pa v današnjih časih najbolj škodljivo. Potrebno nam je delo in vsako razpoloženje, ki je nasprotno veselju do dela, škoduje posameznikom, še bolj pa celoti.

Pri razmišljanju o razlogih, ki so dovedli do sedanjega stanja v našem gospodarstvu, pa še bolj o predlogih, ki naj pomagajo našemu gospodarstvu na mirno pot, opazamo vedno bolj, kako pomanjkljivo je narodnogospodarsko znanje. Ljudje že znajo gospodarsko misliti, toda njih mišljenje je usmerjeno samo zasebnogospodarsko, ni pa usmerjeno narodnogospodarsko in kdor hoče danes uspeti, mu je potrebno tudi narodnogospodarsko znanje. Naše šole morejo tega malo dati, zato pa lahko temveč da tega znanja dobra volja posameznikov in onih institucij, katerih naloga je skrbeti za pravilnost v narodnogospodarskem mišljenju. Narodnogospodarsko mišljenje in znanje nam je potrebno posebno v sedanjih časih, ko se ne sme več dogajati, da bi vsak mislil samo nase, kako bi najbolje izvozil iz težav, pri tem pa šel preko življenjskih interesov drugih. Danes je potrebno vse zasebnogospodarsko življenje spraviti v sklad s splošnimi potrebami, saj so že v normalnem življenju še višji cilji kot samo pohlep po dobičku. Danes živimo v izrednih časih, lahko bi jih tudi za nas imenovali vojni časi in ti časi zahtevajo od vseh državljanov žrtve. Naloga državne politike pa je te žrtve razdeliti primerno na posameznike in

stanove, obenem pa paziti, da radi tega ne trpi škode celota. Zlasti pa nam je v sedanjih časih potrebna disciplina, potrebno je pokoriti se odredbam, ki so mišljene v korist vsemu ljudstvu in državi. Saj imajo odredbe namen zagotoviti pravično razdelitev socialnega proizvoda primerno delu posameznikov in potrebam celote. Vse naše gospodarstvo se bo moralo prilagoditi temu stanju. Saj vidimo, da je država postala gospodar nad življenjem in premoženjem svojih državljanov ne samo v totalitarnih državah, temveč tudi v onih državah, kjer je ostalo še marsikaj od starega liberalnokapitalističnega reda. Država bo tudi pri nas vedno bolj posegala v delo državljanov na gospodarskem polju in poti nazaj k večji svobodi dela ne vidimo nikjer več. Kajti danes so časi taki, da zahtevajo od državljanov, da se prilagode najvišjemu cilju državne politike današnjega časa: ohraniti državno samostojnost z vsemi njenimi prilastki in v primeru, da nastopi za ohranitev tega boj, poslužiti se vseh sredstev do končnega cilja: zmage za ohranitev tega, kar imamo!

Danes sta dve tretjini sveta v vojni, ostali deli sveta pa se še pripravljajo na to, da bodo ali vstopili ali pa bodo potegnjeni v to vojno. Kakor so se druge države, ki so danes že v vojni, pripravljale na to že dalj časa, se morajo važnosti tega zavedati tudi one države, ki danes še niso v vojni. Pripraviti se je treba na vse že v mirnih časih, kajti tedaj je prilagoditev novim potrebam lažje izvedljiva, dočim nastajajo v času vojne take ovire, ki onemogočajo izvedbo marsikatere potrebne stvari in se to lahko bridko maščuje. Vidimo tudi, kako boljše uspevajo one države, ki so se že pripravile, ne pa one države, ki jih je šele potreba zadnjega časa zganila in morajo sedaj dohitevati zamujeno.

Tudi pri nas se moramo tega zavedati, čeprav hvala Bogu in uvidevni politiki naših državnikov nismo zapleteni v vojno. Moramo pa biti pripravljeni. Po tem je treba presojati vse, kar se dogaja, tudi ono, kar nam danes ni všeč. Pogledati nam je treba tudi malo okoli, pa bomo videli, kakšne težave imajo tudi drugod in da so naše težave še majhne v primeri s težavami drugje, kjer se zahtevajo še drugačne žrtve od državljanov. Naše težave bomo morali pač sami obvladati; če bo to šlo z majhnimi stroški, je še dobro. Rajši bi seveda imeli, da nam ne bi bilo za to treba plačevati drage ukovine, kateri se lahko v veliki meri izognemo. Pogledati je treba stvarno na sedanje stanje, pogledati je treba v preteklost, naučiti se pri njej zlasti glede napak in še nadalje: pogledati je treba tudi razmere in gospodarsko politiko drugod po svetu. Pri drugih narodih se lahko marsičesa naučimo in si na osnovi lastnih in tujih izkušenj lahko zgradimo z lastnimi silami nam najbolj primeren dom.

Če pravilno presojamo nastale razmere v našem gospodarstvu, moramo iti z izhodne točke: **n a r a s l e d r ž a v n e p o t r e b e**. Kajti mnogo vprašanj, ki jih danes rešujemo, je v ozki zvezi s tem, nastala so radi tega in zato je treba poseči na osnovo, ki je ravno v rešitvi vprašanja, kako kriti ogromno narasle državne potrebe v sedanjih časih. Potrebe države so že v normalnih časih igrale veliko vlogo in zajemale vedno večji del narodnega dohodka. Že tedaj je nastajalo važno vprašanje, kako kriti državne potrebe, ne da bi nastal zastoj v gospodarskem življenju, ki je vendar osnova vsega. Še bolj pa so narasle potrebe države v današnjem času, pa najsi gre pri tem za državo, ki je že v vojni ali pa za državo, ki doživlja mirne čase.

Državne potrebe

Država potrebuje že za redno vzdrževanje svojega aparata in izvrševanje svojih funkcij sredstev. Ta sredstva ji pritekajo v obliki davščin vseh vrst ali posojil, če nočemo zaenkrat še pogledati na blagovno stran tega vprašanja. Dokler so razmere normalne, potem se državne potrebe lahko financirajo samo z denarjem, ki prihaja od državljanov v obliki davkov in služi za prenos kupne moči, da se poslužimo nekoliko bolj pravne definicije pojma denar. V nekdanjih časih so morali državljani dajati državi sredstva v obliki naturalnih dajatev, odkar pa je popolnoma denarno gospodarstvo, pa se država poslužuje samo denarne poti. Če narastejo potrebe države, potem je jasno, da morajo državljani dati državi večji del svojih dohodkov ali pa del sredstev, ki so si jih prihranili. To se pravi, da država financira svoje potrebe na eni strani s povečanjem davščin vseh vrst, na drugi strani pa z najemanjem posojil. Oboje pa pomeni, da se morajo za toliko zmanjšati donosi, ki jih imajo državljani od skupnega proizvoda, ki ga daje v teku določene dobe gospodarstvo. Pri tem pojma proizvod ne smemo vzeti ozko, ker je tu vsebovana ne samo tekoča proizvodnja, temveč tudi zaloge proizvodov, ki stoje na razpolago gospodarstvu iz prejšnjih proizvodnih dob. Ker pa seveda ne more država takoj ali v razmeroma kratkem času povišati svojih dohodkov z davki ali posojili, posega na pot kratkoročnega financiranja, to se pravi z izposojili pri emisijski banki. Ta način kritja prve, najnujnejše potrebe je povsod znan, vendar pa ne sme nikogar zapeljati v zmoti, da bi ta način smatral za najboljši za trajno dobo. V prejšnji svetovni vojni smo videli, da je šla po tej poti, ki jo je ubrala od začetka, cela vrsta držav, toda kako strašne so bile posledice tega, ker države niso znale, kdaj je treba prenehati s tem načinom financiranja državnih potreb. Inflacija, ki je privedla do največjega osiromašenja narodov, je pokazala, da ta pot ni dovedla do uspeha.

Treba pa je pogledati nazaj in razumeti, zakaj je prišlo do tega. Še sedaj se dobe ljudje, ki mislijo, da vojne ne morejo trajati dolgo, še več pa jih je bilo takih misli v nekdanjih časih. Tedaj je prevladovalo mnenje, da vojna ne more trajati dolgo, kvečjemu nekaj mesecev, pa zato ni nič hudega, če si država izposodi potrebne vsote pri emisijski banki, ki mora zanje seveda tiskati bankovce, saj bo po hitro končani vojni časa dovolj vse spraviti v stari tir in namesto tega financiranja bo stopilo bolj zdravo financiranje državnih potreb s posojili ali kako drugače. Toda majhno zlo postane lahko veliko zlo in veliko zlo lahko uniči še tako zdrav organizem. Zaradi tega je potrebno, da se, rekli bi: ta tehnični pripomoček za kritje državnih potreb v prvih časih ne izpremeni v stalni način financiranja državnih potreb, ki nas zapelje lahko do neželenih posledic.

Prevelika zadolžitev države pri emisijski banki ima za posledico veliko naraščanje obtoka bankovcev, ki so danes posebno v državah z manj razvito kreditno strukturo najvažnejši denar. Za denar je treba smatrati v današnjih časih ne toliko zlato, ki prihaja v poštev itak v večji meri le še v mednarodnem plačilnem prometu, temveč 1. kovance, pri katerih ni merodajna toliko kovinska vsebina, temveč imenska vsota, t. j. vrednost, katero jim da država; 2. papirnati denar, ki ga izdaja ali država ali pa emisijska banka; slednje imenujemo bankovce in ker pri nas nimamo državnega papirnatega denarja, so dejansko samo bankovci emi-

sijske banke v obtoku, in 3. žiralni denar, t. j. denar, ki se lahko takoj izpremeni v bankovce. To so n. pr. v prvi vrsti naložbe na žirovnih računih emisijskih bank, ki so dejansko tudi potencialen obtok bankovcev, naložbe na čekovnih računih Poštne hranilnice in one vloge pri denarnih zavodih, ki so v normalnih časih lahko služile dejansko kot plačilno sredstvo, dokler ni prišla zapora, ki je naložbe v denarnih zavodih, ki so dejansko opravljale funkcijo denarja, izpremenila zopet v navadne naložbe, ki so postale zopet prihranki in s tem dolgoročne vloge pri denarnih zavodih. Slednja (3.) vrsta denarja v našem gospodarstvu nima tako velikega pomena kot v visokokapitalističnih državah z razvito industrijo in trgovino kot n. pr. v anglosaških državah in Nemčiji.

Vpliv na cene

Zaradi stalne in prevelike zadolžitve države pri emisijskih bankah narašča obtok bankovcev, kar ima svoje posledice tudi na cene. Cene so kot znano tvorba, ki je odvisna od količin blaga v najširšem prometu ter prometa blaga na eni strani in količin ter hitrosti prometa denarja na drugi strani. Seveda so to izrazi, ki jih gospodarska znanost pozna v še bolj profinjenih oblikah in v raznih variantah, ki kažejo, kako velika je prepletenost v gospodarskem življenju in kako lahko izprememba samo ene vrste faktorjev vpliva tudi na ostale faktorje, ki prihajajo v poštev pri tej enačbi, ki označuje sorazmerje med posameznimi gospodar. količinami.

Če ostanejo blagovne količine, odnosno hitrost njih prometa neizpremenjene in se izpremene količine denarja in hitrost obtoka denarja, tedaj ima to posledice na raven cen. Če se količina in hitrost obtoka denarja povečata, naraščajo tudi cene. V naši državi se je zadolžitev države pri Narodni banki zelo povečala v zadnjem letu. Če primerjamo izkaz Narodne banke za 31. avgust 1939. z današnjimi izkazi, vidimo, v kako veliki meri je povečana zadolžitev države izzvala povišanje obtoka bankovcev in s tem tudi povišanje ravni cen. Naslednja tabela nam kaže obtok bankovcev ter obveznosti po vidu, ki so dejansko tudi potencialen obtok bankovcev, saj se lahko vsak trenutek izpremene v bankovce, ter zadolžitev države in zasebnega gospodarstva pri Narodni banki (vse v milijonih dinarjev):

	A. Posojila		B. Bankovci	C. Obveznosti
	1. zaseb. gosp.	2. državi	v obtoku	po vidu
31. julija 1939	1.859'86	2.230'1	7.354'24	1.711'83
31. avgusta	2.132'0	2.230'6	7.986'25	1.349'74
30. septembra	2.493'9	2.399'86	9.108'0	1.094'7
31. oktobra	2.572'5	2.834'82	9.244'34	1.546'25
30. novembra	2.559'4	3.028'2	9.163'24	1.929'9
31. decembra	2.223'34	3.625'44	9.697'9	1.718'2
31. januarja 1940	1.954'6	4.388'74	9.797'5	2.120'43
29. februarja	1.889'2	4.685'1	10.071'9	2.112'2
31. marca	1.814'8	4.988'96	10.400'1	1.875'66
30. aprila	1.802'46	5.333'96	10.764'4	1.777'4
31. maja	1.984'0	6.268'95	11.754'9	1.841'9
30. junija	1.900'7	6.849'25	12.210'3	1.861'8
31. julija	1.855'04	7.163'95	12.179'2	1.940'2
31. avgusta	1.650'8	7.670'94	12.241'16	2.181'5
30. septembra	1.632'2	8.227'94	12.403'06	2.464'4

Ta tabela potrebuje nekaj opomb glede časovnega poteka. V prvih mesecih vojne je likviditetna potreba gospodarstva, zlasti pa denarnih zavodov povzročila, da so se izposojila v eskontu in lombardu pri Narodni banki v korist zasebnega gospodarstva povečala. S koncem oktobra je napetost zelo popustila in nato so do aprila posojila stalno padala, od aprila dalje pa je s poostreno vojno v raznih predelih Evrope naraslo vznemirjenje, ki je povzročilo ponovno večjo obremenitev Narodne banke v korist zasebnega gospodarstva, vendar pa je ta obremenitev kmalu prenehala in vsota posojil je sedaj daleč izpod lanske normalne vsote v juliju, če smemo sploh še lanske mesece imenovati normalne.

Slično inverzno gibanje izkazujejo obveznosti Narodne banke, ki so plačljive po vidu (a vista). Med njimi so največje naložbe na žirovni računih. V časih napetosti na denarnem trgu padejo žirovne naložbe, ker jih mobilizira gospodarstvo, v časih pomirjenja in izboljšanja pa naraščajo. Posebno so narasle žirovne naložbe v zadnjih dveh mesecih, kar ima pa še druge vzroke.

Stalno naraščanje pa kaže zadolžitev države. Ko se je začela nova svetovna vojna, je bil dolg države Narodni banki dvojen: 1. prejšnji predujmi državi t. j. konsolidirano posojilo banke državi in 2. začasni predujmi glavni državni blagajni, ki izvirajo še iz leta 1931. in bi jih morala država vsako leto ob koncu vrniti, pa tega ne dela več od leta 1931. naprej. Pred novo zadolžitvijo države t. j. dne 15. septembra 1939 je znašal dolg države Narodni banki: 1. prejšnji predujmi države 1.629'86 milij. din, 2. začasni predujmi glavni državni blagajni 600'0 milij. din, skupno torej 2.229'86 milij. din.

Uredbi z dne 24. avgusta in 16. septembra 1939 sta dali ministrstvu financ možnost porabiti zase ves dobiček, ki je nastal ob valorizaciji zlate podlage. Naša zlata podlaga je bila namreč ocenjena vedno po tečajih, ki so veljali ob stabilizaciji dinarja za zlato. V kasnejših letih pa je vrednost zlata narasla in je morala že prej biti zlata podlaga, katero bi boljše imenovali zlata rezerva,¹ ocenjena tudi še po višji vrednosti, ki je bila prilagoden uradni devalvaciji dinarja t. j. za 28'5%, kolikor je znašala premija na stabilizacijski tečaj. Seveda pa so bili tečaji zlata in deviz, ki so obdržale zamenljivost v zlato, dejansko še višji in je bilo potrebno prilagoditi dejansko vrednost zlata novo nastalim razmeram. Pri novi ocenitvi zlate rezerve je nastal dobiček, katerega je porabila zase država, na osnovi že navedenih uredb. Ti uredbi sta omogočili finančnemu ministrstvu zadolžitev za 840 milij. din, kolikor je znašala razlika med stabilizacijsko in dejansko vrednostjo zlate rezerve. Prvikrat smo opazili, da se je država poslužila dane ji možnosti črpanja te vsote v izkazu za 22. september, v naslednji dobi pa smo videli, da je država skupno na osnovi omenjenih uredb izčrpala 839,450.000 din pri Narodni banki. To je bila prva vrsta nove zadolžitve pri Narodni banki.

Druga vrsta nove zadolžitve pri Narodni banki pa je nastala z eskontom bonov narodne obrambe na osnovi uredbe z dne 18. novembra 1939. Ta uredba je namreč dovoljevala finančnemu ministrstvu, da sme v svrhu

¹ Naziv podlaga je bil upravičen vse dotlej, dokler je obstojala zamenljivost bankovcev za zlato tudi še v notranjem prometu, ko pa je postalo zlato imobilno in je služilo samo še za izravnavo saldov v mednarodni plačilni bilanci in postalo poleg tega še zadnja rezerva za največjo potrebo, je naziv podlaga izgubil svoj pomen in je boljše, da se ga izogibljemo, da ne zavajamo širokih mas v zmotu.

mobilizacije sredstev narodnoobrambnega sklada izdajati posebne narodno obrambne bone. Za zastavo za opravljanje obrestne in amortizacijske službe po teh bonih služi poseben prispevek v sklad za narodno obrambo, kakor je bil ustanovljen s točko 19. v čl. 11. finančnega zakona za leto 1939./1940. Narodna banka lahko te bone prevzame, eskontira in lombardira po enaki obrestni meri, ki velja za bone. Prvikrat zasledimo tozadevne postavke eskonta bonov narodne obrambe v izkazu Narodne banke za 22. december 1939, nato pa je ta postavka narasla v teku mesecev do zadnjega objavljenega izkaza (za 15. oktober 1940.) na 5.421'0 milij. din.

Skupno se je torej zadolžitev države pri Narodni banki povečala od začetka nove svetovne vojne sem za 839,450.000 in 5.421'0 milij. din, torej za 6.260'45 milij. din, potrojila se je torej. Če primerjamo sedaj obtok bankovcev z zadolžitvijo države, dobimo, da se je obtok bankovcev zvišal od 31. avgusta 1939 do 15. oktobra 1940 za 4.588'05 milij. din, zadolžitev države pa za 6.260'45 milij. din. Obtok bankovcev bi se povečal še bolj, če se ne bi istočasno posojilna potreba zasebnega gospodarstva zmanjšala za nad 200 milij. din in če ne bi žirovne naložbe narasle v veliki meri. Poleg tega je treba upoštevati še dejstvo, da se je v primeri z lanskim letom znatno zvišal tudi obtok kovancev. Lani konec avgusta je znašal po podatkih Narodne banke 773 milij. din, letos konec septembra pa že 1.173 milij. din.

Doslej smo objavili podatke o dveh pri nas najvažnejših vrstah denarja, t. j. bankovcih in kovancih, odnosno v zvezi z obtokom bankovcev tudi obveznosti po vidu, ki so tudi potencialen obtok bankovcev. Toda za denar kot plačilno sredstvo moramo smatrati tudi naložbe na čekovnih računih pri Poštni hranilnici in tudi delno vloge pri denarnih zavodih. Narodna banka v svojih statističnih poročilih vedno navaja med razpoložljivimi plačilnimi sredstvi tudi te vrste denarja, skupno obsega torej njena statistika naslednje vrste razpoložljivih plačilnih sredstev: obtok bankovcev in obveznosti po vidu, obtok kovanega denarja, hranilne vloge in čekovne račune Poštne hranilnice. Kar tiče hranilne vloge, jih v celoti ne moremo smatrati za plačilna sredstva, posebno to ne velja za vloge pri zaščitenih zavodih. Vendar pa nam statistika dobro služi, da nam pokaže, kako je bil povečani obtok bankovcev in kovancev v zvezi z višino hranilnih vlog pri denarnih zavodih. Tudi Narodna banka sama se je tega zavedala in je vodila svoječasno dvojen indeks o višini plačilnih sredstev: prvi indeks je vseboval poleg ostalega podatke o vlogah samo 20 največjih bank v državi, drugi indeks, ki ga objavlja še sedaj, pa vsebuje vse hranilne vloge. S tem je študijski oddelek Narodne banke pokazal, da se zaveda bistva tega problema, pa mu žal ni mogel odpomoči, ker nam manjka finejših statističnih merilnih sredstev za ta pojav. V milijonih din je znašala količina obtoka razpoložljivih plačilnih sredstev (vzeli smo samo nekatere najbolj značilne mesece):

	obtok in obv. po vidu	obtok kovancev	hranilne vloge	ček. vloge Pošt. hr.	skupno	indeks
avgust 1938	8.461	792	11.790	1.715	22.758	131'0
december 1938	9.014	778	11.478	1.710	22.980	132'4
avgust 1939	9.336	773	11.177	1.587	22.873	131'0
december 1939	11.416	983	10.185	1.971	24.555	140'6
avgust 1940	14.423	1.152	9.995	2.692	28.262	161'8
september 1940	14.867	1.173	—	—	—	—

(Indeks je sestavljen na osnovi obtoka denarja v letu 1928. kot 100.)

Tabela nam poučno kaže, kako se je predvsem dvignil obtok bankovcev in kovancev, v nekaterih dobah je služilo to povečanje obtoka za nadoknado sredstev v denarnih zavodih. Vloge v denarnih zavodih so dosegle svoje najmanjše stanje v maju 1940, ko so bile za skoro dve milijardi nižje kot avgusta 1938, ko so dosegle svoje najvišje stanje po l. 1931. Obilica plačilnih sredstev prihaja sedaj tudi v denarne zavode, vendar v manjši meri kot na žirovne račune pri Narodni banki ter čekovne račune pri Poštni hranilnici. Ta obilica denarja je v zvezi z likvidacijo zalog. Ta likvidacija zalog pa je zopet na eni strani izzvana s slabim dovozom surovin, ki onemogoča tvoritev zalog, saj zadostuje dovoz surovin v nekaterih strokah komaj za normalno obratovanje ali pa se mora obratovanje celo skrčevati. Na drugi strani pa je bila likvidacija zalog onih predmetov, katerih je razmeroma dovolj v državi, izzvana s pokritnimi nakupi publike, kateri je postalo zvišanje cen preočito in se hiti zalagati.

Iz vseh teh podatkov je razvidno, da se je količina denarja v prometu znatno povečala posebno v zadnjem letu. Toda istočasno je narasla tudi hitrost obtoka denarja, kar je tudi važno pri presoji vpliva na cene. O hitrosti obtoka denarja pri nas nimamo dovolj statističnih podatkov in smo navezani samo na nekaj reprezentativnih vrst, ki kažejo razvojne smernice tudi za druge vrste. Predvsem so nam na razpolago podatki o prometu blagajn Narodne banke, o prometu na žirovnih računih Narodne banke ter o prometu čekovnih računov Poštne hranilnice (v milijonih dinarjev):

	Blagajniški promet Narodne banke	Žirovni promet Narodne banke	Čekovni promet Poštne hranilnice
avgust 1938	2.687	6.267	8.281
avgust 1939	3.668	7.885	8.545
avgust 1940	3.172	9.334	12.169
8 mesecev 1938	19.491	43.995	68.601
8 mesecev 1939	21.688	52.032	63.862
8 mesecev 1940	25.977	70.946	83.088

Tudi te številke kažejo, da se je hitrost obtoka denarja precej pospešila, kar je obenem s povečanjem obtoka denarja imelo za posledico dviganje cen na blagovni strani. Če se poslužimo drugega izraza, gre torej bolj za razvrednotenje denarja kakor za povečanje cen in je treba torej zagrabiti problem cen s te strani.

Povečanje obtoka denarja skoro vseh vrst je imelo svoje posledice tudi na raven cen v naši državi. Niso pa vse izpremembe naše ravni cen prišle z denarne strani, čeprav smatramo, da je denarna plat izredno važen faktor pri tvoritvi cen.

Cene z blagovne strani

Na blagovni strani sta za tvoritev cen odločilni ponudba in povpraševanje. Ponudba je dana z višino obstoječih zalog in tekoče proizvodnje, tempo ponudbe pa je v rokah imetnikov blaga, ki se ravna po raznih vidikih in so, da rabimo danes nekoliko prizvočen izraz, špekulanti. Kaj je s količinami blagovne ponudbe pri nas?

Prvo dejstvo, katerega moramo imeti pred očmi, je to, da se je ponudba prekmorskih surovin zelo zmanjšala. Težave so se začele z začetkom vojne in so se stopnjevale do viška z vstopom Italije v vojno. V »Trgovskem Tovarišju« je bil ravno v prejšnji številki objavljen članek, ki kaže, kako zelo je nazadoval naš uvoz prekmorskih predmetov. Poleg tega so

prevozni stroški za dovoz prekmorskega blaga narasli zaradi višjih ladijskih prevoznin, višjih zavarovalnih stroškov in pri nekaterih predmetih so se tudi cene na svetovnih tržiščih dvignile. V kolikor so nam nekateri viri surovin ostali odprti, pa imamo pri njih računati poleg z že navedenimi faktorji tudi z dejstvom, da so danes surovine zelo iskane in da je kupcev vedno dovolj, kar vedo prodajalci. Poleg tega so tudi kakovosti surovin iz sedanjih nabavnih virov v velikem številu primerov slabše, kar je dejansko tudi zvišanje cen v primeri s prejšnjimi razmerami. Ker računajo predelovalci in prodajalci z višjimi cenami v bodoče, zadržujejo blago, poleg tega pa še kalkulirajo za obstoječe zaloge višje cene, ker vedo, da bodo morali nove pošiljatve plačevati po višjih cenah in se nočejo izpostaviti izgubi obratnega kapitala, ker bi lahko z isto imensko vsoto kupili vedno manjše količine novih dobav. To je povzročilo dvig cen uvoženih predmetov.

Drugi del pa tvorijo naši domači proizvodi, ki so predvsem kmetijski. Podatkov o zalogah za te predmete skoro nimamo, pa so verjetno tudi samo tako majhne, da zadostujejo od ene do druge letine, kar je delno dano že po naravi predmetov samih. Tako prihaja v poštev samo tekoča proizvodnja oziroma količina enoletne proizvodnje pri večini kmetijskih pridelkov. Letos je bilo vreme za kmetijsko proizvodnjo dolgo časa neugodno. Zaradi tega so zgodnji in poletni sadeži slabo obrodili. Poleg tega so se v primeri z lanskim letom zakasnili, tako da so tudi s te strani nastopile motnje. Na razpolago so nam v prvi vrsti manjše količine pšenice kot lansko leto. Pšenica pa je eden najvažnejših predmetov za prehrano. Njene cene so ogromno narasle. Pri tem seveda ni bila brez učinka tudi politika proizvajalcev samih, ki so videli, kako slaba letina je in da starih zalog skoro ni. Imeli so tudi izkušnje, da so s svojo politiko zadrževanja blaga prodrli in dosegli višje cene in se hočejo tega držati tudi v bodoče. Visoka cena enega predmeta ima lahko to posledico, da pritegne tudi druge predmete, posebno če je dotični predmet osnova za prehrano velikega dela prebivalstva. Nasprotno pa je letina poznih sadežev dala boljše rezultate in imamo letos posebno dobro letino koruze. To bo imelo za posledico znosno ceno koruze, ki je itak za prehrano velikega dela države in posameznikov važnejša kot pšenica in se bo radi tega potrošnja preusmerila v še večji meri na koruzo in tako razbremenila pšenični trg.

Povpraševanje je dano po dejanskih tekočih potrebah potrošnikov ter zopet po politiki potrošnikov za zbiranje rezerv, kar lahko diktirajo najrazličnejši razlogi. Dejanske tekoče potrebe so v naši državi znatno narasle. Pomisliti moramo, da se je prehranjevalna raven velikega števila naših potrošnikov, ki so bili na vežbah, izredno povečala. Konzumirali so dnevno večje količine mesa, katerega so prej mogoče trošili enkrat na teden, konzumirali so tudi večje količine drugih predmetov kot v prejšnjih časih in je to povzročilo povečano povpraševanje in odvzem s trga. To povečanje potrošnje je diktiralo tudi uvedbo brezmesnih dni v naši državi, ker za to niso bili odločilni toliko razlogi, ki so na strani izvoza. Iz številke izvoza vidimo, da se izvoz ni toliko povečal, da bi nas primoral na zmanjšanje domačega konzuma.

Iz tega je razvidno, da je stala na blagovni strani nasproti zmanjšani ponudbi radi slabe letine in zadrževanja producentov povečana potrošnja domačega trga in pa tudi politika potrošnikov, da si nabavijo zaloge. Sicer te zaloge niso velike, vendar lahko v času povečane potrošnje in zmanj-

šane proizvodnje povzročijo prehodne motnje na trgu, ki imajo svoj odraz zlasti v prehodnem pomanjkanju nekih vrst proizvodov, kar seveda vpliva izredno na cene.

Na tvoritev cen imajo pa svoj vpliv tudi vzroki, ki leže izven naše države. To so devizni tečaji onih držav, s katerimi imamo najvažnejše trgovinske stike. O tem je naša javnost bolj informirana, ker je tu zvišanje cen lažje umljivo, saj se da operirati enostavno s tečaji dotičnih tujih deviz in ustrežajočo vrednostjo v dinarjih. Vendar pa so devizni tečaji tudi v zvezi z gibanjem notranje ravni cen in so neke vrste odraz tega gibanja. To se je videlo tudi v zadnjih časih.

Kaj je potrebno?

Osnovni regulator vsega gospodarskega življenja ni več goli avtomatizem kapitalističnega gospodarstva, temveč država. Zaradi tega je tudi naloga države, da spravi v red vse gospodarsko življenje. Zato pa ne zadostujejo samo ukrepi, ki pridejo sankcionirat že obstoječe stanje, temveč tudi ukrepi, ki usmerjajo pravilno ves tok gospodarstva, torej pravočasni in celo predčasni ukrepi.

Opis razmer nam kaže, kje je treba zastaviti sile, da se ustali naš sistem cen. Kajti od tega je odvisen nadaljnji razvoj našega gospodarstva. Ustalenie cen nam diktirajo važni razlogi in izkušnje. Kajti sedanje stanje nikogar ne zadovoljuje in nas vodi na pot, kateri ne vemo ne konca ne kraja. Kajti povišanju cen sledijo zahteve uslužbenstva za zvišanje prejemkov, to pa povzroča tudi v onih sektorjih gospodarstva, ki so ostali pri neizpremenjenih cenah svojih proizvodov, zvišanje cen in naravno to zopet dviguje splošno raven cen, kar ima za posledico ponovne zahteve za zvišanje prejemkov in nas ta špirala: cene — mezde — cene itd. vodi v najlepšo inflacijo. Ni samo državni interes v ustalitvi cen, temveč je to interes vseh slojev prebivalstva razen nekaterih najokretnejših posameznikov, ki imajo od tega največji dobiček, ker lahko s svojo brezobzirno slo za dobičkom povišujejo cene in svoje zaslužke daleč pred drugimi, ki so ali bolj počasni ali pa bolj solidni.

Za ustalenie cen smo sicer zamudili že dva ugodna trenutka: prvi je bil dan z začetkom vojne lani meseca septembra, pa smo morali že na samo uredbo o pobijanju draginje in brezvestne spekulacije čakati do 26. septembra. Drugi ugoden trenutek pa je bil dan z uvedbo kontrole cen dne 14. februarja letos. Toda ni še vse zamujeno in še se da doseči ustalenie cen.

V ta namen je potrebno dvoje:

1. Iz temelja se mora izpremeniti državna finančna politika, da z denarne strani ne bo dajala povoda za zvišanje cene in
2. Uvesti je treba ravnotežje med povpraševanjem in ponudbo na blagovni strani.

Kritje državnih potreb

K 1. točki. Izredno narasle državne potrebe so povzročile, da država zaenkrat črpa sredstva ne toliko iz davkov, temveč predvsem iz izposojil pri emisijski banki. To mora nehati in država mora najti druge vire za kritje svojih potreb. Izpremeniti mora dosedanji način kritja svojih potreb z dejansko najbolj kratkoročnimi izposojili v nov način, ki bo trajneje kril

državne potrebe. V ta namen naj tudi služi novo veliko notranje posojilo, o katerem se že toliko časa govori v naši javnosti in katerega tudi napovedujejo odločilni faktorji ter tudi proučujejo. Čas hiti in danes je radi dviga cen in dohodkov nastala ogromna nova kupna moč, ki hiti, da bi se izmuznila državnemu zasegu. Čim dalj časa čakamo na zajetje te novo nastale kupne moči, tem večja škoda nastaja za gospodarstvo, ker gre novo nastala kupna moč v one sektorje gospodarstva, kamor dejansko ne bi spadala. Predvsem je ta novo nastala kupna moč šla na blagovni trg in je tu s povečanim povpraševanjem povzročila zmedo, katere posledico čutimo. Naloga državne politike je zajeti to novo nastalo kupno moč, da ne bi povzročila inflatornih posledic, kar se da le s posojili. Seveda mora imeti to posojilo prisilen značaj, ker je drugače popolnoma iluzorno in bo zopet zajelo samo one sektorje gospodarstva, katerim je mogoče bolj potreben kapital kot onim, v katerih bo ostal kapital iz novo nastale kupne moči. Prisilno posojilo je neke vrste oddaja premoženja in je treba imeti zanj razumevanje v sedanjih izrednih časih. Izpeljale so ga nekatere države že v prejšnjih časih. To vidimo zlasti na italijanskem vzgledu, ki je mogoče za nas najbolj poučen, ker je davčni sistem v Italiji v marsičem sličen našemu, kjer nimamo dohodnine.

Italija je že oktobra 1936 v svrhu kritja izdatkov za abesinsko vojno razpisala prisilno posojilo za zemljiško posest. Vsi hišni in zemljiški posestniki so morali podpisati posojilo v višini 5 % davčne vrednosti svojega zemljišča. Posojilo je bilo na 20 let po 5 %. Poleg tega so bili lastniki prisiljeni plačati tudi še poseben davek v svrho obrestne in amortizacijske službe tega posojila (v znesku 3,5 %). Čez leto dni je temu prisilnemu posojilu sledila premoženjska oddaja vseh delniških družb. Izvzete so bile banke in zadrage, katerih glavnica ni presegala 20.000 lir. Plačati so morale 10 % svoje glavnice in rezervnih skladov v obrokih od marca 1938 do junija 1940. Izjeme so bile za družbe, ki so izkazovale zadnja tri leta zaporedno izgube, v toliko, da so plačale samo 2,5 %, in za one družbe, ki so v zadnjem letu izkazovale izgubo, da so plačale samo 5 % glavnice in rezerv. Olajšave so bile tudi v tem, da so večje družbe lahko plačale ta davek do polovice s svojimi delnicami. Leto dni za tem so prišla na vrsto tudi druga podjetja. Novembra 1938 je bila razpisana oddaja v znesku 7,5 % premoženja vseh industrijskih in trgovskih podjetij, ki so obstojala že leta 1936., torej v času devalvacije lire. Izjeme so tvorila samo podjetja, ki niso imela več kot 10.000 lir čistega dobička. Odstotek 7,5 % je bil določen na osnovi kapitala, ki se je dal izračunati iz davkov dotičnega podjetja. To novo oddajo premoženja je bilo plačati v treh letih. Posojilo na nepremično posest je dalo okoli 7,5 milijarde lir, oddaja premoženja delniških družb 3,3 milijarde lir, za zadnjo oddajo industrijskih in trgovskih podjetij pa je bil proračunan donos na 1,2 milijarde lir, torej skupno okoli 12 milijard lir, s katerimi je država krila izredne izdatke za vojno in oboroževanje v zadnjih letih.

Kako bi stvar izgledala pri nas? Če bi bil naš davčni sistem dober in če bi zlasti imel dohodnino, kakor jo pozna večina davčnih sistemov, potem bi bila stvar lahka. Kapitalizirala bi se na osnovi davkov imovina plačevalcev in od tega izračunal prispevek. Toda ovire so velike že v samem našem davčnem sistemu, še bolj pa v miselnosti, ki vodi naš davčni sistem. Zadnja leta smo doživeli ravno glede donosov kmetijske posesti, da so bile dane najrazličnejše olajšave, ki so nekatere imele svoj smisel.

Gotovo neutemeljena pa je bila za nekatere kraje zadnja davčna olajšava, ki je plačilo obroka zemljarine podaljšala od 15. avgusta do 15. oktobra. Ta ukrep je sicer prišel v dobro onim pokrajinam, katerih kmetijski pridelki pridejo šele kasneje na trg. Na drugi strani pa je dal olajšavo kmetijski posesti v onih pokrajinah, kjer tega ni bilo treba, saj je n. pr. v Vojvodini kmetijska posest imela od zviševanja cen največ dobičkov. Zle posledice olajšav in odpisov se vidijo tudi v nerednem plačevanju obrokov kmetskih dolgov, kjer samo Slovenija izpolnjuje svojo dolžnost v največji meri. Zato bi moralo novo posojilo, katerega lahko imenujemo tudi oddaja premoženja, zajeti dejansko vse one dohodke in imovine, ki so nastale radi zvišanja cen. Le tako bo novo posojilo izpolnilo svoj narodnogospodarski namen, drugače pa bo postalo samo neenaka obremenitev, ki bi napravila v našem gospodarstvu še večjo zmedo.

Po nekih načrtih se namerava novo posojilo razpisati tako, da bi bile nekatere panoge prisiljene vpisati določeno vsoto posojila. Tako se govori, da bi imeli hišni posestniki vplačati novega posojila v višini 3 mesečnih donosov iz najemnin. Zajeti bi bili nadalje tudi vsi visoki dohodki od določene višine naprej. In končno bi bile k podpisovanju posojila pritegnjene vse industrijske in trgovske tvrdke po višini njih prometa. Toda na ta način dobljeno posojilo prvič ne bi dalo zadostnih donosov, katere si želi državna blagajna, drugič pa ne bi zajelo predvsem one kmetijske posesti v žitorodnih pokrajinah, ki je imela največ dobička od povišanja cen. Tudi bi bila obremenitev hišne posesti neenotna v državi, saj vidimo, kako različne so najemnine po naših velikih mestih. V primerih, kjer obstoja tudi znatna zadolžitev hišne posesti in kjer so najemnine dejansko nizke, bi bilo treba znižati stopnjo na najnižjo zmožljivo stopnjo. Tudi ni jasno, kako naj bi pri vsem tem izpadla nepremičninska posest brez donosa kot so zemljišča za zazidavo, pri katerih so se že ali se še bodo realizirali znatni dobički, ki znatno presegajo obrestovanje vloženega kapitala.

Moderno financiranje vojnih potreb je prišlo že daleč naprej od razprave o vprašanju, ali se naj vojna financira z davki ali s posojili. Potrebno je oboje. Zlasti je komplicirana stvar s posojili, ker ne gre zajeti samo nekaterih večjih oziroma na novo nastalih donosov, temveč mnogo več. Pri tem tudi ne gre samo za zajetje, temveč tudi za način, kako zajeti vse. Nova prosta denarna sredstva niso vidna samo v nekaterih oblikah, n. pr. v velikih zneskih gotovine, ki nastajajo radi dobičkov pri višjih cenah. Na to so mislili nekateri merodajni faktorji v naši državi, ko so videli obilico zadržanega (tezavriranega) denarja, t. j. gotovine. Toda za pridobitev tega zadržanega denarja ni treba govoriti o nekem odvzemu gotovine z žigosanjem, ker bi s tem spravili v nered ves naš plačilni in kreditni sistem. Pametna politika mora stremeti za tem, da pride ta denar v denarne zavode, kjer se ga lahko posluži država za svoje potrebe v raznih oblikah. Problem je postavljen pri nas napačno, kajti gre le za to, da se ta razpoložljiva sredstva kanalizirajo tja, kamor spadajo in kjer so državi na direkten ali indirekten način dosegljiva.

Da se poslužimo izkustev, ki jih imajo druge države, zlasti pa Nemčija, ki je najbolj globoko posegla na tem polju in vodi najsmotrenejšo finančno politiko, naj navedemo vse skupine primerov, kamor gredo prosto razpoložljiva sredstva in ki jih je treba upoštevati pri zajetju pod predpogojem seveda, da je omejen konzum in zasebna investicijska delav-

nost:* 1. Normalna varčevalna kvota širokih mas varčevalcev. 2. Tekoče investicije oziroma naložbo iščoči deli velikih dohodkov. 3. Po racionalizaciji sproščeni deli dohodkov potrošnikov. 4. Likvidirane zaloge oziroma likvidirane tihe rezerve. 5. Neinvestirane odpisne oziroma reparaturne kvote. 6. Dodatno nastali presežki dohodkov in 7. Presežki, ki so nastali iz lastnega financiranja. Že ta pregled, ne da bi se spuščali v podrobnosti, kaže, da mora državna finančna politika ob zajetju presežkov, ki so nastali radi vojnih razmer, gledati veliko v podrobnosti, da doseže svoj cilj: zajeti vse višje dohodke oziroma ne dovoliti, da gredo v one sektorje gospodarstva, kjer jih ne more zajeti in kjer lahko povzročijo za državne finance in splošno gospodarstvo neljubo usmeritev, ki v današnjih časih ne sme obstojati. Na vsakem polju je treba pomisliti, ali je bolje zajeti presežke s posojili ali z davki. Naloga državne finančne politike je računati z vsem tem. Vzglede imamo dovolj in naučimo se lahko pri njih marsikaj, čeprav so razmere v Nemčiji drugačne kot pri nas, zlasti radi kmetijske strukture naše države.

Varčevanje države

Vsi uvidevamo velike potrebe države, za katere je treba najti kritje. Vendar pa je mnogo primerov in sektorjev, v katerih državi dejansko niso potrebna sedaj toliko sredstva. Iz teh delov udejstvovanja države je treba odtegniti kapitale, ki bodo lahko prišli v poštev za kritje najvažnejše potrebe države v današnjih časih, t. j. za potrebe državne obrambe. To so uvidele tudi druge vojskujoče se države, ki so skoro popolnoma ponehale z javnimi deli. Če danes potrebujemo velike vsote kapitalov za del državnih potreb, jih lahko država delno prihrani s tem, da omeji svoja javna dela oziroma da omeji javna dela drugih faktorjev, t. j. samoupravnih enot. Naše gospodarstvo ne zmore poleg 10 milijard kapitala za eno potrebo še 4 milijarde za javna dela. Kajti ta kapital za javna dela mora iti, da se ugotovi socialnopolitičnim zahtevam, v taka dela, ki šele po dolgih letih prinašajo dobiček in so bolj neposredno namenjena gospodarstvu, n. pr. ceste. Zahteva današnjega časa pa je ta, da gredo vsi državni izdatki predvsem v eno smer, v kolikor pa so produktivnega značaja, predvsem v taka dela, ki čimprej prinašajo donosnost. Sprijazniti se bomo morali z mislijo, da bo treba tempo naših javnih del zavreti, v kolikor ne služijo potrebam državne obrambe in v produktivne svrhe najbližje dobe. To bo šlo izredno težko v naših razmerah, toda preko nujnih potreb ne bomo mogli priti. Prav je, da se to pove, kajti še večja škoda bi nastala, če bi šli po dosedanji poti naprej. Naloga gospodarsko mislečih ljudi (v narodnogospodarskem smislu) je ravno v tem, da podpro to zahtevo.

Če smo že pri javnih delih, potem mora država postati bolj agilen podjetnik, ne pa birokrat. V dobi naraščajočih cen se je pokazalo, kako veliko škodo trpi država radi prepočasnosti svojega aparata. Naj to ponazorimo: Razpisano je veliko javno delo ali dobava, za katero je potreben denar že naložen v banki (po številnih procedurah, ki so za to seveda potrebne v naši upravi). Toda pokaže se, da je bil proračun prenizek, ker je bil izračunan pač v dobi, ko so bile vse cene še veliko nižje. Zato licitacija ne uspe in potrebna je nova, cene se revidirajo, preden pa pride

* Klaus Wilhelm Rath: Die produktiven Aufgaben der Kriegsfinanzierung v »Weltwirtschaftliches Archiv« 51. zv., št. 3, za maj 1940.

do izvršitve, so zopet prenizke in nazadnje se podjetniki branijo izvrševati dela in dobave v kasnejši dobi, ker ne morejo vedeti, kakšne bodo cene v bodoče. Če bi se naš aparat prilagodil tej novi dobi, bi prihranil ogromne zneske davkoplačevalcem, ker bi pravočasno kontraktiral dela in dobave po še nizkih cenah, ne pa čakal na stalno nadaljnje zviševanje. Varčevanje je potrebno tudi na tem polju, seveda pravilno in smotreno, ne pa nazadnjaško.

Racioniranje je potrebno

K točki 2. Na blagovni strani moramo tudi uvesti ravnotežje med povpraševanjem in ponudbo. To zahtevajo narodnogospodarski in socialnogospodarski razlogi.

Z narodnogospodarskega stališča je potrebno, da se pač naša potrošnja prilagodi danim količinam, ki izvirajo iz ponudbe. Ker gre predvsem za kmetijske predmete, ki pridejo v poštev pri dnevni prehrani, je jasno, da v kratki dobi ni mogoče misliti na povečanje proizvodnje, ki bi dala večje količine proizvodov kot doslej. Kajti kmetijska proizvodnja je zvezana z zemljo, katera ji odmerja svoje proizvode. Kmetijska proizvodnja ni tvornica, kjer se v obstoječih napravah, v kolikor seveda niso do vrhunca izkoriščane, da poljubno povečevati ali zmanjševati proizvodnja. Seveda mora biti povišanje proizvodnje naš končni cilj. Tega se zavedamo vsi in v to smer gre tudi naša gospodarska politika. Zlasti nam je potrebno povečanje proizvodnje surovin za našo industrijo. Za to so dani mnogi naravni predpogoji. Zahteva pa to povečanje proizvodnje velikih kapitalov, časa in organizacijskih sposobnosti, tako da postane občutno šele po preteku daljše dobe.

Ker so nam dane na razpolago količine proizvodov, ki niso neomejene, je jasno, da mora priti začasna regulacija predvsem s strani potrošnje. Ob tej priliki je potrebno, da spregovorimo tudi nekaj o velikem potrošniku v naši državi, ki je postal posebno važen letos, ko je pridobil na svojem številu. Ker postaja ta veliki potrošnik izredno važen, je od njega mnogo odvisno na trgu. Dokler so za vse brez izjeme na razpolago potrebne količine, ne igra važnejše vloge kot masa drugih potrošnikov, če pa se razmere izpremene, potem se mora tudi od njega zahtevati, da se prilagodi danim razmeram, v kolikor je to pač možno, upoštevajoč višje razloge. Preusmeritev potreb največjega potrošnika je danes potrebna, v kolikor se le da izvesti, in bi ugodno vplivala na ves trg brez slabih posledic i za telesno i za duhovno moč pripadnikov tega stanu največjih potrošnikov.

Regulacija potrošnje nam bo predvsem omogočila, da porazdelimo primerno razpoložljive količine proizvodnje in zalog na vse enako. S tem pa izpolnjujemo tudi važno socialnopolitično nalogo, ker bo z regulacijo potrošnje najvažnejših predmetov nastala zavest, da smo vsi enaki in da se vsem odmerja z enakim merilom. Z regulacijo potrošnje bi odpadlo tudi kopičenje zalog, ki so vzbudile veliko nezadovoljstvo proti onim, ki so imeli za to kapital in so tudi vedeli za bodoči razvoj.

Ugovori proti racioniranju potrošnje so dvojnega značaja. Predvsem pravijo, da je ovire v uvajanju racioniranja iskati v nepismenosti velikega dela našega prebivalstva. Toda ta ugovor ne drži, ker velja tudi za poznavanje denarja. Drug ugovor pa je v tem, da je življenjska raven našega prebivalstva prenizka in neenotna, tako da se to vprašanje ne da urediti

enako zadovoljivo za vso državo. Dejansko je življenjska raven našega prebivalstva izredno nizka in bi morale biti količine odmerjene zelo nizko, toda da se napraviti razlika med mesti in deželo, med posameznimi pokrajinami brez škode za izvedbo racioniranja. Madžarski primer nam kaže, da so šli po tej poti z uspehom. Srednje odmerjeno racioniranje ne bi zvišalo življenjske ravni, ker bi pač potrošnja radi nizke kupne moči ne mogla izkoristiti vsega, kar bi ji bilo odmerjeno. Racioniranje ima pa tudi še lahko za posledico, da preusmeri del potrošnje v one predmete, ki ne bi bili racionirani in katerih je dovolj. To je pa tudi ugodno za našo gospodarsko politiko.

Racioniranje bi se moralo izvesti postopno. Ni pa racioniranje to, kar se je zadnje čase proglašalo za racioniranje na osnovi odredb banovine Hrvatske in tudi naše banovine. To je samo racioniranje na osnovi razpoložljivih količin, pa poleg tega še neobvezno tako, da je polno lukenj, po katerih se bo lahko prišlo do blaga. Ima svoj pomen v tem, da bo omogočilo našemu razdeljevalnemu aparatu, zadostiti potrebam čim večjega števila potrošnikov, ne dosega pa v celoti svojega cilja.

Zmanjšanju potrošnje služi tudi uvedba brezmesnih dni. V koliko bo ta uvedba dosegla svoj namen, je težko reči, ker nam manjka za presojo tega statistično gradivo, kar opazamo na vseh poljih našega gospodarskega udejstvovanja.

Iz vsega tega jasno sledi v današnjih razmerah našega gospodarstva, da se da doseči ustalitev cen na eni strani z državno finančno politiko, ki naj zajame vsa na novo nastala sredstva oziroma sproščena sredstva, kar pa se v nujni zvezi na drugi strani da doseči le z racioniranjem konzuma najvažnejših življenjskih potrebščin. Če bomo šli na to dvojno pot čim prej, tem lažje bomo dosegli svoj cilj: ustalitev cen. Od ustalitve cen ni odvisno samo sedanje naše gospodarsko življenje, temveč tudi bodočnost. Pomislimo samo na težave, ki nas čakajo s prilagoditvijo dohodkov naših rentnikov novo nastalim razmeram. Kako bo z našim socialnim zavarovanjem, ki je še tako mlado, n. pr. starostno zavarovanje našega delavstva, ki datira komaj iz leta 1937? Vedno glasneje se bodo pojavljale zahteve za prilagoditev dohodkov novo nastali ravni cen tudi v onih krogih, ki doslej niso imeli od zvišanja ravni cen koristi. Vzemimo n. pr. samo hišno posest. Kakor v prejšnji svetovni vojni tako se bo tudi ona javila s svojimi zahtevami, ki bodo vedno bolj upravičene, čim bolj bo rasla naša raven cen.

Če pogledamo najbolj splošno na to, kdo financira danes izredne državne potrebe, potem nas raven cen pouči v tem, da gre to v breme upnikov. Pri tem ne mislimo samo upnikov v ožjem smislu besede kot posojilodajalcev, temveč tudi posredne upnike, t. j. vlagatelje, ki so hranili za starost, mislimo pa tudi na one, katerih prejemki so vezani na imenske vsote v denarju in so torej dejansko upniki za svoje storitve. Njih prejemki se nikdar ne morejo prilagoditi pravočasno dviganju cen, ki bo šlo vedno hitreje, če ne zaustavimo stroja, ki jih žene kvišku. Izgube vseh teh upnikov bodo povzročile neugodne posledice v naši socialni strukturi in nas pripeljale v povojni čas s popolnoma izpremenjenim in tudi dejansko osiromašenim našim gospodarskim aparatom. Zatorej moramo gledati tudi v bodoče in urejati razmere ne samo z vidikov sedanjosti, ampak tudi raz vidike bodočnosti.

Drago Potočnik

GOSPODARSKI POLOŽAJ U. S. A.

Amerika se vedno bolj oborožuje in prihaja njen politični in gospodarski vpliv do čimdalje večjega izraza. Zato je dobro, če se z njenimi gospodarskimi in finančnimi razmerami nekoliko поблиže spoznamo. Poglejmo na primer članek, ki je izšel v začetku oktobra t. l. kot poročilo Konjunktornega zavoda ameriškega poljedelskega ministrstva, ki ima ime Bureau of Agricultural Economic. Konjunktorna prognoza tega članka pride do zaključka, da bo industrijska aktivnost za tekoče leto približno za 10 odstotkov nad aktivnostjo preteklega leta. Ta ugotovitev je potrdilo sedaj tudi v ameriških gospodarskih in finančnih krogih zelo razširjenega mnenja o izgledih ameriškega gospodarskega razvoja. Konjunktorni zavod dopolnjuje svojo analizo z napovedjo, da bodo ameriške blagovne cene v zadnjem letošnjem četrtletju nadalje z m e r n o n a r a š č a l e in da bodo na koncu leta industrijski mezdni dohodki, ki so doslej kot običajno šepali za produkcijskim razmahom, dosegli zopet svoje najvišje stanje od leta 1937., kar bi ustrezalo povprečnosti let 1924 do 1929. Izgledi za ameriški izvoz poljedelskih pridelkov se pa slej ko prej presojujejo kot neugodni, tudi če bi bila Anglija zaradi nemških zračnih napadov prisiljena, da nekoliko zviša svoje nakupe živil v U. S. A. Sedanja vojna se tudi v zadnji konjunktorni prognozi označuje kot najvažnejši činitelj negotovosti, ker bi nenadni konec sovražnosti skoraj gotovo povzročil začasno moltno ameriškega gospodarskega razvoja. Vendar pa zadnje poročilo tega činitelja ne poudarja tako kot so ga poudarjala prejšnja poročila.

Produkcijski indeks za preteklo leto je označen s povprečnostjo 108. Desetodstotno gospodarsko zboljšanje v tekočem letu bi ga pognalo kvišku na 118 do 120, kar bi bilo dosti več kot doslej največja letna povprečnost iz leta 1937. s 113. V konjunktornem letu 1929. je znašal ta indeks, preračunjen na isto bazo, samo 110. Mislijo celo, da bi mogel letošnji indeks doseči tudi številko 128 do 130.

Pričakovanje nadaljnje konjunktornega zboljšanja pred koncem leta je po ugotovitvah omenjenega konjunktornega zavoda posledica kumulativnega učinka oboroževalnega programa, dalje hitrejša prihajanje avtomobilnih modelov leta 1941. na trg, po vladnih nakupih pospešeni razmah tekstilne industrije in pričakovanje nekoliko manjšega kot sezidskega padca v stanovanjskem stavbištvu. Pride k temu še okoliščina, da bo nedavna utrditev blagovnih cen, če ne bo prekinjena od dogodkov v Evropi, pripomogla k zvišanju predhodnih nakupov ameriškega gospodarstva. Industrijske panoge, ki že sedaj v obilni meri občutijo posledice oboroževalnega programa, obsegajo po poročilu zavoda tekstilije, železo, jeklo, transportna sredstva, ladjedelništvo in gradbo tovarn. Priprave za nameravano stalno armado bodo dale novih pobud v prvi vrsti tekstilni in lesni industriji (gradba barak itd.).

Nedavna utrditev blagovnih cen se zdi, da je posledica tako učinkovitih faktorjev, da ji je treba pripisati večji pomen kot pa da bi bila povzročena samo po ponovnem nenadnem preobratu v razvoju vojne. Nakupi surovin postajajo v sedanji dobi oboroževalnega programa vedno bolj pomembni, stavbna naročila imajo v zvezi s tem programom vedno večjo vlogo za stavbno industrijo, nakupna moč prebivalstva — merjena ob večji prodaji blagovnih hiš — se giblje na najvišjem stanju

zadnjih devetih let in nervoznost glede možnosti nenadnega vojnega izbruha je sedaj izdatno manjša kot je bila še pred kratkim.

Ze dolgo časa je bilo jasno, da so bili razen v slučaju nenadnega zaključka vojne izgledi za močnejše padanje industrijskih cen v U. S. A. zelo majhni; verjetnost je govorila celo za zmerno naraščanje cen. Oborožitveni program to tendenco sedaj nadalje potrjuje. Izgledi za cene poljedelskih proizvodov so pa manj ugodni, ker so državni ukrepi celo vrsto teh proizvodov dvignili visoko nad odgovarjajoče svetovne tržne cene; zboljšanje v domači porabi bo zato glede cen prišlo manj hitro do izraza kot bi bilo to sicer običajno.

*

V sredi oktobra je izšel v švicarski »National-Zeitung« članek z našim gornjim naslovom »Gospodarski položaj Amerike«, ki pravi med drugim:

Zedinjene države zaznamujejo od leta 1937/38 dalje v gospodarskem pogledu nepretrgan dvig, ki ga tudi evropska vojna ni prekinila. Industrijska produkcija je v zadnjih dvanajstih mesecih narasla za približno eno petino, pri čemer se je dvignila produkcija surovega železa od 26 na 43 milijonov ton, produkcija surovega jekla od 38 na 60 mil. ton, produkcija avtomobilov od 3.300.000 na 4.100.000 voz, poraba kavčuka od 526.000 na 610.000 ton, poraba bombaža od 6.800.000 na 7.700.000 bal itd. Pri tem moramo pomisliti tudi to, da se je gospodarski položaj U. S. A. vidno zboljšal že pred vojno in da se je nadalje tudi med vojno stalno boljše in bo zato sledeče primerjanje najnovejših gospodarskih števil tem učinkovitejše prišlo do izraza:

	Junij 1938	Avg. 1939	Avg. 1940
Plavži v obratu	70	138	190
Prod. surovega železa v 1000 ton . .	1062	2660	4238
Prod. surovega jekla v 1000 ton . .	1633	3824	6033
Izvoz železa in jekla v 1000 ton . .	150	164 (julij)	708 (julij)
Prod. avtomobilov v 1000 kosih . .	141 (julij)	209 (julij)	232 (julij)
Poraba kavčuka v 1000 ton	32 (julij)	44 (julij)	47 (julij)
Poraba umetne svile v mil. funtov .	18	31	35
Upostava tovor. vagonov v 1000 kosih	2228	2909	3189

Ne samo letalstvo in gradba ladij, temveč tudi mnoge druge gospodarske panoge Amerike poročajo v zadnjem času o znatnem naraščanju naročilnih zaostankov; to se poleg vedno večje oboroževalne zaposlitve more deloma razložiti tudi iz okoliščine, da so začeli privatni naročniki kupovati na zaloge, in sicer iz strahu, da se ne bi njih dobave zakasnile zaradi vedno večjih naročil armade in mornarice. Ne majhna je za ameriško gospodarstvo tudi korist, ki jo ima od močnega razmaha izvoza; le-ta je po izbruhu vojne prekoračil predvojno stanje za dobrih 80 mil. dolarjev na mesec ali za več kot tretjino.

Brezposelnost je v primeri z letom 1938., ki ga označujejo kot najslabše konjunktorno leto, znatno padla, in sicer od maja 1938 do maja 1940 za 3.200.000 na 8.200.000, je pa še vedno za 2.500.000 oseb večja kot je bila pred takratno konjunktorno nižino.

Izvoz je dosegel letos, če se ne oziramo na podvrednotenje dolarja, največjo višino po letu 1930., torej od pričetka gospodarske krize dalje. Razvoj izvoza v posamezne celine pa kaže pač zelo neenakomerno

sliko. Najbolj je narasel izvoz v Azijo in se je delež tega kontinenta na skupnem izvozu U. S. A. znatno dvignil. Poleg Japonske, Kitajske in Madžarske so važni azijski odjemalci ameriškega blaga tudi Filipini ter Britanska Indija in Nizozemska Vzhodna Indija. Razen pri Filipinih so šli izvozni uspehi na teh prodajnih trgih v veliki meri na stroške Velike Britanije.

Tudi v Kanadi je ameriška eksportna trgovina po izbruhu vojne na vplivu pridobila in je izvoz v ta britanski dominion odstotno ravno tako močnejše narasel kot skupni izvoz U. S. A. V Avstralijo in Afriko, kjer so britanska posestva z Južno Afriko na čelu glavni odjemalci Amerike, je izvoz U. S. A. narasel približno v istem razmerju kot njih celotni izvoz. Nasprotno pa izvoz v Južno Ameriko kljub višjim absolutnim številkam ni mogel obdržati svojega odstotnega deleža; a padeč ni posebno velik. — Važnejši kot vsi drugi kontinenti so pa za Zedinjene države evropski prodajni trgi, ki so prevzeli pred vojno več kot 40 odstotkov vsega ameriškega izvoza, pri čemer je šlo dobrih 60 odstotkov za Evropo namenjenega blaga na celino in pičlih 40 odstotkov v Veliko Britanijo. Večji del kontinentalnih evropskih trgov je ameriška izvozna trgovina v zadnjih mesecih zgubila; zlasti boleča je bila zguba francoskega trga, ki je bil pa pred zlomom Francije pač v prvi vrsti nakupovalec ameriškega vojnega materiala. Še v letošnjem maju je znašal izvoz v Francijo 37 milijonov dolarjev in v juniju celo 47 milijonov; od tedaj naprej je popolnoma prenehal. To dejstvo je tudi povod za zmanjšanje skupnega izvoza U. S. A. v letošnjem juliju nasproti juniju od 350 na 317 mil. dol. Edini omembe vredni trg v Evropi je sedaj Velika Britanija; vendar pa njen pomen kljub velikemu ameriškemu izvozu v Veliko Britanijo ni več isti kot je bil prej, ker kupuje Anglija danes v U. S. A. pod čisto drugimi vidiki kot je kupovala prej. Mnoge ameriške gospodarske panoge, ki so imele prej z Veliko Britanijo živahno kupčijo, sedaj nimajo v trgovini z njo nobenega dela, pri čemer seveda zanje ne pomeni nobene tolažbe dejstvo, da na njih mestu dela kupčije oboroževalna industrija. Vrh tega tudi oboroževalna industrija v trgovini z Anglijo nikakor ne more nadomestiti zgube francoskega trga.

Razmah eksporta, ki se je izvršil v drugi polovici preteklega leta, je prišel v prvi vrsti v prid ameriškim eksporterjem surovin. Zato se je delež surovin v okviru skupnega izvoza tedaj skokoma povečal. Znašal je v juliju 13 odstotkov, v avgustu 15, v septembru 23 in se je držal tudi v sledečih mesecih na nenavadno visoki višini. Letos se je pa zopet preokrenilo. V januarju je znašal delež surovin še vedno 22 odstotkov skupnega izvoza, v juniju in juliju pa samo še 10 odstotkov. V zameno za izvoz surovin je stopil sedaj v ospredje izvoz polfabrikatov in fabrikatov, ki si ni samo zopet osvojil v začetku vojne začasno izgubljeno ozemlje, temveč ki ima danes v okviru skupnega izvoza celó važnejšo vlogo kot jo je imel pred vojno. Delež izvoženih polfabrikatov je namreč narasel od 20 odstotkov v juliju lanskega leta na 22 odstotkov v juniju in na 24 odstotkov v juliju tekočega leta. Obenem je narasel tudi izvoz fabrikatov, ki je znašal lani v juliju 57 odstotkov skupnega izvoza, v avgustu 53, v septembru 45 in v oktobru 43, letos v januarju zopet na 47 odstotkov, v juliju pa celo na 58 odstotkov, potem ko je bil dosegel v juniju rekordno številko 62 odstotkov.

Preokrenitev ameriškega izvoza od surovin do polfabrikatov in fabrikatov ima svoje vzroke tudi v že omenjeni zgubi evropskih prodajnih trgov. Ob svoji večinoma visoko razviti industriji so ravno ti trgi v prvi vojni dobi polagali mnogo večjo važnost na pomnožene nakupe surovin kot pa na ojačenje nakupov fabrikatov; nasprotno imajo pa po izločenju evropskega kontinenta v ospredje prišli izvenevropski trgi po vsej svoji gospodarski strukturi dosti manjšo uporabno možnost za ameriške surovine, zato pa toliko večjo potrebo po ameriških fabrikatih, posebno še, ker so evropske dobave izostale. Če je kljub temu eksport fabrikatov bil v juliju manjši kot v juniju, ni to nič drugega kot odpadli francoski trg, ki je iz Zedinjenih držav dobival kot fabrikat v prvi vrsti visokovreden vojni material, kakor smo to že omenili.

Dočim morejo posamezne gospodarske panoge Zedinjenih držav z oboroževalno industrijo na čelu imeti od evropskih vojnih zapletljajev velik dobiček, je pa na drugi strani del ameriškega gospodarstva zašel vsled tega v velike težkoče. Tako na primer so videli producenti bombaža, da najhujše bojazni glede eksporta, semintja v začetku vojne izražene, še vedno daleč zaostajajo za današnjo realnostjo; te bojazni so se pojavile na podlagi prejšnjih izkustev, ko je na primer izvoz bombaža iz U. S. A. v poteku svetovne vojne padel za več kot za polovico. V začetku seveda ni kazalo, da bodo pesimisti imeli prav; obsežni naložni nakupi Anglije in Francije ter tudi nevtralnih dežel so v prvih vojnih mesecih pripomogli ameriškem izvozu bombaža celo do izredno krepkega razmaha. Dočim je znašal eksport bombaža v zadnjem predvojnem mesecu samo 219.000 bal, se je dvignil že v prvem vojnem mesecu na 649.000 bal in je rasel naprej do 1.030.000 bal v letošnjem januarju. Od tedaj naprej je pa izvoz od meseca do meseca padal, kakor nam kaže spodnji seznam, dokler ni v avgustu padel na samo 65.000 bal. Podajamo seznam:

Izvoz bombaža iz U. S. A. v balah v letu 1940.

Januar	1.030.000
Februar	747.000
Marec	434.000
April	345.000
Maj	226.000
Junij	134.000
Julij	120.000
Avgust	65.000

To padanje ameriškega bombaževega izvoza se more ne glede na sezijske vplive razložiti v prvi vrsti iz zgube večine kontinentalnih evropskih prodajnih trgov in manjših nakupov od strani Velike Britanije, ki se hrani od zalog, naloženih v prvi vojni dobi, in ki poleg tega svojo uvozno potrebo krije po možnosti tam, kjer more plačevati še brez dolar-skih deviz.

*

Glede vojne konjunktуре ameriških tovarn jekla opazimo, da je produkcija surovega jekla v prvih treh letošnjih četrtletjih nasproti isti letski dobi narasla za ca. 50 odstotkov in nasproti istim mesecem leta 1938. celo za 150 odstotkov. Poglejmo posamezne mesece od lanskega aprila dalje (v milijonih ton):

1939		1940	
April	3'02	Januar	5'02
Maj	2'97	Februar	4'38
Junij	3'18	Marec	4'24
Julij	3'21	April	3'98
Avgust	3'82	Maj	4'85
September	4'30	Junij	5'53
Oktober	5'48	Julij	5'60
November	5'55	Avgust	6'03
December	5'16	September	5'90

Po predidoci stagnaciji je začela od zadnjega predvojnega meseca naprej produkcija ameriških jeklarn hitro rasti, je v zimskih mesecih nekoliko popustila, a se je s pričetkom prave vojne zopet krepko razmahnila. Vpliv vojne se kaže tako v razvoju angleških naročil kot v oboroževanju Zedinjenih držav samih, pospešenem po vojnih dogodkih; s tem je v zvezi splošno poživljenje ameriške gospodarske konjunktore. Nadaljnega razmaha produkcije pa zaenkrat ni pričakovati, ker je industrija svojo največjo produkcijsko kapaciteto že dosegla, kar nam kažejo tudi že številke za september. Če se bo držala produkcija na sedanji višini, bo dosegla na leto nad 70 milijonov ton, kar je več kot produkcija Francije, Rusije in vsega Britanskega imperija skupaj. Sedanje produkcijske številke so za 15 odstotkov večje kot so bile v visoki konjunktorni dobi sredi leta 1929.

*

Oboroževalna industrija zaznamuje v Zedinjenih državah velikanske dobičke. Poglejmo samo sledeči seznam, ki nam kaže sliko najvažnejših oboroževalnih obratov:

	Število obratov	Čisti dobiček v mil. dol. v prvi polovici		
		1938	1939	1940
Jeklena industrija	6	12'13 ¹	11'85	70'94
Avtomobilna industrija	4	35'55	126'07	144'95
Letalska industrija	9	8'88	17'03	33'35
Kovinska industrija	3	16'08	21'97	52'03
Kemična industrija	2	18'74	40'49	47'90
Petrolejska industrija	6	26'98	8'60	33'79
Skupaj	30	93'60	226'01	380'96

Skupni dobiček teh 30 obratov se je v prvi polovici leta 1939, kljub neugodnemu rentabilitetnemu razvoju petrolejske industrije zvišal nasproti isti polovici leta 1938. od 94 na 116 mil. dol. in letos celo na 381 mil., s čimer je dosegel štirikratno izmero leta 1938. Pač kažejo tudi vse druge industrije povečanje dobičkov, a ti dobički niso v nikakšnem razmerju z onimi, ki jih izkazujejo izrecni oboroževalni obrati. Poglejmo samo dobičke jeklene ali pa petrolejske industrije!

*

¹ To ni bil dobiček, ampak zguba.

Zaostritev političnega položaja na Daljnem vzhodu po sklepu trojnega pakta med Nemčijo, Italijo in Japonsko z možnostjo bližnjega direktnega vstopa U. S. A. v vojno je stopnjo odvisnosti U. S. A. od Daljnega vzhoda v preskrbi z vojnogospodarskimi važnimi surovinami na novo potisnila v središče zanimanja. Gre pri tem v prvi vrsti za kavčuk, cin, wolfram, antimon, manganove rude, živo srebro, konopljo manila in kinin; tudi surova svila spada do gotove meje v to kategorijo, čeprav jo vojno ministrstvo ne smatra kot neobhodno potrebno surovino, ker obstojijo baje zadostne nadomestne snovi za izdelovanje padal.

Od intenziviranja vojne v zadnji pomladi naprej je ameriška vlada uvedla nekaj korakov, da za primer prekinjenja pomorskega prometa z Daljnim vzhodom zagotovi preskrbo dežele z vojnogospodarsko važnimi surovinami. Za izvedbo tega programa sta bili ustanovljeni dve posebni družbi kot podružnici Reconstruction Finance Corp., in sicer Rubber Reserve Co., ki jo omenjamo v članku o svetovnih blagovnih trgih, ter Metals Reserve Co. Obe ti dve družbi sta delali v zadnjih mesecih z veliko intenzivnostjo na dopolnitvi rezervnih zalog omenjenih surovin. Dočim je vlada zaenkrat sklenila, da natančnih statističnih podatkov o višini rezerv ne bo priobčila, se vendar opaža v Washingtonu vtis, da akutne nevarnosti glede preskrbe s temi surovinami ni več. To moramo najbrž tako razumeti, da se vlada zaradi pomanjkanja teh surovin ne boji več nobene nevarnosti za prekinjenje ameriškega oborožitvenega programa; na drugi strani bo pa tudi res, da preko tega ni še zadosti previšnih zalog, da bi se v primeru nenadnega uvoznega prekinjenja nadalje zagotovila tudi normalna potreba.

To velja zlasti za obe surovini: kavčuk in cin. Po zadnjih podatkih znašajo razpoložljive zaloge kavčuka v U. S. A., skupaj z onimi, ki so še na potu, ca. 350.000 ton, kar bi zadostovalo za normalno porabo sedmih mesecev. Po mnenju vlade naj bi pa znašale kavčukove rezerve U. S. A. najmanj 600.000 ton, kar bi ustrezalo porabi normalnega leta. V dosego tega cilja je vlada pričela z izvedbo lastne vladne rezerve v višini 415.000 ton, dočim naj bi po njenem mnenju industrija sama morala razpolagati z normalnimi rezervami od 150.000 do 200.000 ton, skupaj torej ca. 600.000 ton. Vladne rezerve bi sestojale iz 85.000 ton, izhajajočih iz zamenjalnega dogovora z Veliko Britanijo — kavčuk za bombaž — ter iz direktnih rezervnih nakupov Rubber Reserve Co., in sicer letos 150.000, prihodnje leto 180.000 ton. Doslej vladne rezerve še niso dosti napolnjene, vendar je »izmenjalni kavčuk« že v Ameriki ali pa vsaj na potu.

Cilj ameriške kavčukove politike je zagotovitev preskrbe s kavčukom za ono dobo, ki bi bila potrebna, da se izgradi zadostna produkcija sintetičnega kavčuka. Strokovni krogi mislijo, da bi ta doba trajala poldrugo leto do dveh, a izvršitev programa bi stala več sto milijonov dolarjev. Da kritično prehodno bodo nadalje skrajša, hoče vlada zgraditi sedaj lastno tovarno za izdelovanje sintetičnega kavčuka in se pogaja o teh vprašanjih z največjimi kavčukovimi podjetji Zedinjenih držav. V krogih ameriške kavčukove industrije mislijo, da bi se dali stroški produkcije za sintetični kavčuk ob zadosti veliki produkciji znižati na 25 centov za funt.

V cinu niso glede višine sedanjih zalog nobeni natančni podatki na razpolago. Oborožitvena komisija je pred kratkim sicer poluradno sporočila, da je preskrba U. S. A. za eno leto že zagotovljena, iz česar bi se

dalo sklepati na zaloge cina v izmeri 60.000 do 70.000 ton. Od tega je znaten del v rokah vlade, in sicer v prvi vrsti v rokah mornarice. Vseeno pa ostane glede cina odvisnost Zedinjenih držav od Daljnega vzhoda še zmeraj tako velika, da se sedaj zopet v polni resnosti proučujejo načrti za zgradbo topilnih naprav v Zedinjenih državah samih; in sicer bi se tu predelovala cinova ruda iz Bolivije. Predpogoj za to bi bil seveda dogovor z bolivijsko cinovo industrio, ki se nahaja v prvi vrsti v angleških rokah, koji dogovor bi Zedinjenim državam zagotovil redno preskrbo cinove rude iz Bolivije. Produkcija bolivijske cinove rude znaša na leto ca. 25.000 ton, in U. S. A. mislijo, da bi morale dobiti od tega na leto 10.000 do 15.000 ton, da bi mogle opravičiti napravo topilnic.

Glede drugih vojnogospodarsko važnih uvoznih kovin je znano, da so sedaj velike množine wolframa in antimona na potu iz Indokine v U. S. A. Obstoje pa še drugi kovinski nakupi v Kitajski. Poleg tega stremijo Zedinjene države za izgraditvijo že obstoječih nakupnih možnosti teh kovin v drugih ameriških deželah. Antimon na primer dobijo lahko iz Mehike in Bolivije, medtem ko Zedinjene države podpirajo Brazilijo v svrhuboljšanja transportnih možnosti za manganovo rudo iz notranjosti Brazilije. Pravijo, da znašajo zaloge manganove rude v Zedinjenih državah sedaj več kot 1 milijon ton, kar bi značilo že več kot tri četrtine nameravanih rezerv.

Znaten znesek kroma je prišel pred kratkim v U. S. A. iz Turčije in sedaj se vršijo dogovori s Kubo in s Filipini, da se dvigne tamošnja kromova produkcija. Preskrba z nikljem ne pomeni nobenih težkoč, ker producira Kanada sama 85 odstotkov svetovne produkcije. Nobenih skrbi nimajo Zedinjene države tudi glede preskrbe s kininom, ker se je uvoz po izbruhu vojne povečal za 80 odstotkov. Skupni ameriški uvoz v letu 1939/40. je cenjen od ameriškega trgovskega ministrstva na 6 milijonov unc, dočim znaša normalna letna poraba 4 do 5 mil. unc, od česar pride 20 do 25 % na industrialno porabo. Druge materialije, glede katerih si v U. S. A. zaradi preskrbe očitno ne delajo nobenih skrbi, so kremenčevi kristali, živo srebro, konoplja manila in oglje iz lupine kokosovega oreha — za plinske maske.

Preskrba s svilo bi bila v Zedinjenih državah v primeru vojaškega konflikta z Japonsko seveda takoj prekinjena. Trenutno znašajo svilene zaloge Zedinjenih držav okoli 40.000 bal, kar odgovarja približno dveh mesečnih normalni porabi. Gospodarski krogi pa računajo s tem, da bi v primeru vojne vlada znaten del zasebnih ali v trgovinah se nahajajočih svilnih zalog rekvirirala. Industrija svilenih nogavic bi bila v takšnem primeru napotena pač na predelovanje drugih predilnih snovi.

*

Odločitev ameriške vlade, da svoj oborožitveni program kolikor močnejše hitro izvede, rodi vrsto važnih vprašanj o produkcijski kapaciteti ameriške industrije. Potem ko so razne industrijske panoge — strojna industrija, letalstvo, gradba ladij, vrste kemične industrije — že skozi več mesecev delale s polno izrabo kapacitete, se množijo sedaj znaki, da je tudi več nadaljnjih gospodarskih panog doseglo sedaj stanje, po katerem bi nadaljnje zvišanje produkcije brez izgradbe njih produkcijskih naprav moglo izkazati le počasen in najbrž tudi le začasen napredek. Kljub neprestanemu naraščanju domačih in

inozemskih naročil jekla je na primer industrija jekla kazala skozi več tednov 92 do 93 odstotno izrabo kapacitete in je prišla slednjič na 94 odstotkov. Produkcija že omenjenih avtomobilnih modelov letnika 1941 je bila tako zelo pospešena, da se industrija s tedensko produkcijo 105.000 novih voz bliža že sedaj svoji polni kapaciteti. General Electric Co. je v svojem zadnjem četrtletnem poročilu javila, da je imela v tretjem letošnjem četrtletju dosti več naročil kot v kateri koli enaki dobi.

Kar se tiče industrije jekla, se vobče zatrjuje, da se potencialna nevarnost nezadostne produkcijske kapacitete tiče le izdelovanja surovega jekla, ne pa izdelovanja jeklenih fabrikatov. Ameriško kapaciteto surovega jekla ceni American Iron and Steel Institute (iron = železo, and = in, steel = jeklo) sedaj na 82 milijonov neto-ton, dočim znaša kapaciteta za produkcijo jeklenih fabrikatov ca. 60 milijonov ton! Produkcija jekla je znašala lani 39 mil. ton, leta 1929. pa 46 mil. ton, potreba jekla za oborožitveni program se ceni sedaj na 12 do 15 milijonov ton, pri čemer pa moramo pomisliti, da velja to za več let. Iz tega vidimo, da more industrija jekla brez večjih težkoč kriti vso domačo potrebo, če ne bo ta slika motena z nadaljnjim naraščanjem izvoza jekla, zlasti v Anglijo.

Če je sedanja produkcijska in predelovalna kapaciteta Združenih držav za barvane kovine zadostna ali ne, se more zato težko soditi, ker doslej še ni nobenih cenitev, kako daleč bo šla oboroževalna potreba za te kovine. Industrija cinka, koje stanje je sedaj posebno negotovo, razpolaga po podatkih American Bureau of Metal Statistics s topilno kapaciteto letnih 814.000 ton, od česar se sedaj izrablja ca. 740.000 ton, tako da bi preostala še rezerva 74.000 ton. Dosedanji porabni rekord s 634.000 tonami datira iz leta 1929. Sedaj hočejo tri nadaljnje ne obratujejoče obrate zopet staviti v obrat. Preko tega pa ameriška industrija cinka kaže kaj malo veselja, da bi svoje topilne naprave še nadalje pomnožila, ker računa s tem, da bodo sedaj na novo v Zedinjene države poslane inozemske cinkove rude šle po vojni zopet v Belgijo v predelavo.

Ameriška produkcija bakra izkazuje letno kapaciteto 1.150.000 ton, dočim cenijo letno topilno kapaciteto na 1.570.000 ton; ta topilna kapaciteta je torej dosti večja kot produkcijska kapaciteta, tudi če bi se še stari baker zraven predelaval. Leta 1929. so porabile Zedinjene države 1.160.000 ton bakra, leta 1939. pa samo 800.000 ton. Očividno nameravajo Zedinjene države rezervirati domačo produkcijo za domačo porabo in omejiti izvoz na importirano bakreno rudo, v U. S. A. predelano. Že so namignili, naj bi se za izvršitev inozemskih municijskih naročil potrebne barvane kovine dobavljale od inozemskih naročnikov samih. Zanimivo je v tej zvezi dejstvo, da je izvozna cena za baker že dlje časa znatno pod domačo bakreno ceno. Glede svinca pa menda ni nobenih problemov. Topilna kapaciteta ameriške industrije svinca se ceni na 950.000 ton, kar je približno tretjina svetovne kapacitete.

Precejšnje skrbi so obstojale začasno glede preskrbe z lesom; povzročene so bile ne v zadnji vrsti s tem, da je vlada delala vtis, kot da bi nameravala naenkrat nakupiti vso potrebo lesa za oboroževalne namene, ne glede na tržni položaj. Ta strah je pa danes že zelo odstranjen. Poraba lesa za oboroževalne namene — zlasti za gradbo barak itd. — je cenjena za bodočih dvanajst mesecev na 4 do 5 milijard čevljev, kar bi bilo

manj kot 20 odstotkov ameriške produkcije lesa v letu 1939. Danes dela ta industrija s približno 70odstotno izrabo kapacitete.

Kar se tiče industrij konsumnega blaga, ne obstojajo glede obstoječih produkcijskih kapacitet nobene skrbi. Obratno, na tem gospodarskem polju se zdi, da je še zmeraj možna znatna nadprodukcija. Če ravno je na primer poraba bombaža v avgustu dosegla nov mesečni rekord, je ostal precejšen del vretenske kapacitete še vedno neuporabljen; število delujočih vreten v avgustu ni šlo namreč preko 22 milijonov, pa znaša kapaciteta vreten 24,750.000. Na bazi 80urnega tedna je znašala izraba kapacitete v bombaževi industriji ca. 90 odstotkov, tako da bi se pri prehodu na 120urni teden mogla njena delavnost takoj zopet dvigniti za 50 odstotkov. Isti je položaj v volneni industriji in v drugih industrijah konsumnega blaga.

Kje se sedaj nahaja najvišja teoretična točka za industrijski razmah v Zedinjenih državah, je težko presoditi. V gospodarskih in finančnih krogih računajo splošno s tem, da bi mogel novi Federal Reserve indeks iti do konca tekočega leta kaj lahko na 130 do 135 in v bodoči pomladi morda tudi na 140. Ali bi ta točka predstavljala tedaj teoretično najvišje stanje, preko katerega bi gospodarstvo ne moglo iti brez obsežnega zvišanja produkcijskih kapacitet za izdelavo produkcijskega blaga, se zaenkrat še ne da natančno presoditi.

*

Glede financiranja ameriškega oboroževanja beremo iz New Yorka.

Brž ko je ameriški oboroževalni program izšel iz svojega pripravljalnega štadija in se bo njegova praktična izvedba resno pričela, bo postalo tudi vprašanje njegovega financiranja akutno. Kongres je zakonito najvišjo mejo zveznih dolgov za namen oboroževalnega financiranja zvišal že za 5 milijard dol. in nadaljnje zvišanje te izmere se bo izvršilo v prihodnjem letu. To je pa samo gola formalnost. Važno vprašanje v tej zvezi je to, če bo nameravana serija oborožitvenih posojil prevzeta pretežno direktno od bank kot se je to zgodilo na primer pri zveznih emisijah v letih 1934. do 1936. ali pa če bo vlada skušala placirati znaten del teh posojil direktno med narodom. Odgovor na to vprašanje je zato odločilnega pomena, ker bo določil tempo, v katerem se bo kopičenje bančnih vlog v Zedinjenih državah v bodočih dveh letih nadaljevalo. Le tedaj, če bo pretežni del teh posojil prevzet direktno od občinstva, se more preprečiti nadaljevanje inflacije bančnih vlog iz let 1934. do 1936. V tem primeru bi se namreč pri financiranju oborožitvenega programa izvršila samo preložitve obstoječih zasebnih bančnih vlog. Obratno pa vodi prevzem kreditov od strani bank do zvišanja bančnih vlog, in sicer v izmeri, v kateri razpolaga zakladni urad s to imovino za financiranje svojih izdatkov.

Doslej zakladni urad (finančno ministrstvo) ni razvil še nobenega programa za placiranje bodočih oboroževalnih posojil. Kljub vladnim krogih že sedaj diskutiranim inflacionističnim posledicam oborožitnega programa pa govori verjetnost zaenkrat še vedno za to, da bo vodilo financiranje oborožitvenega programa najprvo k nadaljnjemu močnemu zvišanju državnih posojilnih zneskov pri bankah. V bančnih posojilnih krogih računajo zato s prav verjetno možnostjo, da se bodo vloge pri

ameriških bankah (ne glede na hranilnice itd.) zvišale letos zopet za 4 milijarde dol., s čimer bi prvič v zgodovini Zedinjenih držav presegle znesek 50 milijard dolarjev. Kako je inflacija bančnih depozitov v zadnjih šestih letih napredovala, se vidi iz dejstva, da so te vloge od konca leta 1933. do konca leta 1939. narasle za skoraj 20 milijard dolarjev ali za polnih 65 odstotkov. Na koncu leta 1933. so znašale 28'8 milijard dolarjev proti 46'4 milijardam na koncu leta 1929., dočim so dosegle na koncu leta 1939. znesek 47'7 milijard dolarjev. Tempo naraščanja vlog je razviden iz sledečega pregleda, ki nam kaže razlike od leta 1933. naprej:

1934.	+ 2852 milij. din	1937.	— 1375 milij. din
1935.	+ 4059 milij. dol.	1938.	+ 1506 milij. din
1936.	+ 4557 milij. din	1939.	+ 4042 milij. din

Čeprav kažejo te številke vzporednost med spremembami pri bančnih vlogah in med potekom konjunktura, bi bilo vseeno zmotno in površno, če bi videli v njih samo enostransko direktno vzročno zvezo. Višina bančnih vlog je samo eden od činiteljev med mnogimi, ki določajo konjunktorni potek, in pogosto niti ne eden med važnejšimi. Pač pa moremo verjetno sledeče reči: če drugi činitelji pospešujejo konjunktorni dvig, bo dejstvo visokih bančnih vlog in njih napredujoča ekspanzija tendirala za tem, da gospodarski dvig bolj prononcira in mu zagotovi daljšo življenjsko dobo.

Kar se tiče vzrokov inflacije bančnih vlog, smo o tem že mnogo govorili. Newyorški članek ugotavlja sedaj, da se morejo od konca leta 1933. dalje zaznamovati dve zanimivi spremembi. Do leta 1937. je bilo dviganje vlog povzročeno v prvi vrsti vsled financiranja vladnega poživitvenega programa; v teh letih so zneski bančnih državnih posojil rasli v velikih skokih. Od leta 1938. dalje se je pa ta položaj do temeljev spremenil, in v zadnjih dveh letih — skupaj s prvimi osmimi meseci tekočega leta — je bil ameriški uvoz zlata v prvi vrsti vzrok za neprestano naraščanje bančnih vlog. Odslej naprej se bo ta slika skoraj gotovo zopet spremenila, in z začetkom financiranja oborožitvenega programa bo zvišanje zneskov državnih posojil pri bankah zopet zelo močno prispevalo k zvišanju celotnih bančnih vlog.

Ker bo dovedel oborožitveni program do znatnega poživiljenja gospodarstva, je zelo možno, da bo pričakovana nadaljnja inflacija bančnih vlog pripomogla k dodatni stimulaciji gospodarskega dviga.

*

Ko smo govorili o naraščanju bančnih vlog, smo se spomnili na četrtletne bilance enajstih newyorških velebank, za katere so izšle že bilance do 30. septembra t. l. in ki nam pravijo, da je v zadnjih treh mesecih prvič po letih zvišanje naložb newyorških velebank šlo vstric z zvišanjem vlog, tako da je v resnici nastopilo majhno znižanje njih bančne imovine in njih blagajen. Seveda je glavni vzrok za to okoliščina, da je bil tempo vlaganja v tretjem četrtletju znatno počasnejši kot v prvih šestih letošnjih mesecih. V tretjem četrtletju so vloge narasle za 334 milij. dol., v drugem za 497 in v prvem celo za 868 milijonov. Vzporedno z nadaljnjim dviganjem vlog v tretjem četrtletju so zvišali zavodi svoje zneske v državnih posojilih za nadaljnjih 115 milij. dol., zneske v drugih vrednostnih listinah za 151 milijonov, debitorje za 76 milijonov. Ker se je poleg tega tudi vrsta sekundarnih naložnih postavk nekoliko

dvignila, je v tretjem četrtletju nastopil v blagajni in bančni imovini padec v znesku 67 milij. dol.

Zaključki velebank za tretje četrtletje predstavljajo v gotovem smislu prehodne bilance. Dočim je bil v prvem vojnem letu dotok zlata iz Evrope v Ameriko vsled s tem v zvezi se nahajajoče direktne inflacije bančnih vlog najvažnejši določilni faktor za ameriške bančne bilance, je to vlogo prevzel odslej v rastoči izmeri ameriški oborožitveni program. Tempo vložne inflacije bo odslej v bistvu zavisel od tega, ali bo znaten del za financiranje oborožitvenega programa potrebnih zveznih posojil placiran direktno v ameriškem občinstvu ali pa če bodo ta posojila našla svojo pot pretežno v banke same. V kolikor se bo izvršilo direktno placiranje teh posojil po občinstvu, pomeni to samo preokrenitev že obstoječih bančnih vlog, dočim vodi direktno placiranje pri bankah, kot so to na primer nove kreditne dovolitve bank, k zvišanju skupnega zneska obstoječih vlog.

Popolnoma nezavisno od nadaljnjega tempa vložnega zviševanja bodo pa mogle newyorške velebanke odslej naprej razmerje svojih dobičkov in osnčnih naložb do skupnih sredstev nekoliko ugodneje oblikovati kot v zadnjih letih, v katerih jim je bil praktično odprt za nove denarne naložbe samo trg državnih posojil. Čeprav bodo skoraj gotovo tudi v bodočnosti bančna državna posojila znatno narasla, bo vendarle obenem odslej naprej nastopila močnejša ekspanzija njihovi kreditne kupčije; tudi če bo večji del ameriškega oborožitvenega programa financiran od vlade same, bo vendar v zvezi s tem programom nastopilo znatno zvišanje povpraševanja po bančnih kreditih, ker se bo velik del od gospodarstva v zadnjem letu nakopičenih zalog kakor tudi v zvezi z oborožitvenim programom gotovo potrebno nastajajoče zvišanje tekočih obratnih sredstev družb najbrž financiralo potom bank. Pri tem je v bančnem smislu važno posebno to, da se more celo močna ekspanzija bančnih kreditov brez sicer tradicionalno tako gibanje spremljajoče likvidacije vrednostnih listin izvesti iz bančnih zneskov, ker razpolagajo banke v posledici vlagalne ekspanzije zadnjih let z zelo visokimi neizkoriščenimi blagajniškimi zneski in blagajniškimi imovinami. Tako na primer znašajo blagajna in bančne imovine pri enajsterih največjih newyorških bankah nad 40 odstotkov vseh njihovih sredstev.

*

Ameriško oboroževanje je sedaj v ospredju splošnega zanimanja. Kdo poveljuje ameriški armadi in kako je organizirana? Če govori stari latinski pregovor »nomen est omen« resnico, potem je generalštabni šef ameriške armade, George Marshall, na pravem mestu. Na koncu njegove kariere ga čaka morda res še maršalska palica. Pot do vrha piramide vojaške organizacije mu ni bila lahka. Bilo je mnogo zaprek. Vrh tega Amerika ni tako izrazita vojaška država kot so nekatere evropske države, kojih častniška kariera je natančno zarisana. V Ameriki se vrši kariera skokoma, njena bodočnost je negotova, in Marshall ni nobena izjema v pravilu.

Ameriška častniška akademija, edina v deželi, se imenuje West Point; je približno isto kakor francoski Saint-Cyr. Marshall ni študiral tam. S 25. leti je leta 1907. zapustil drugovrstno vojaško šolo. Pozneje je prišel na vojaško akademijo »Staff School« imenovano. Tam so spoznali njegovo

veliko teoretično inteligenco, in postal je inštruktor na tej šoli. Leta 1914. postane stotnik, leta 1917. ob vstopu U. S. A. v vojsko podpolkovnik in je obenem šef operacijskega oddelka 1. divizije, tiste divizije, ki se je v Pershingovem ekspedicijskem zboru prva proslavila. V Argonih vodi 500 tisoč vojakov in 3000 topov, in vse gre po predpisih. Pershing ga imenuje za polkovnika. Ko je Foch nekoč vprašal Pershinga, kdo je najboljši vojak ameriške vojske, je le-ta odgovoril »samo ob sebi umevno polkovnik Marshall«.

Po vojski ga čaka neprijetno presenečenje; postane zopet major, kar v Ameriki ni nič nenavadnega. Tam razlikujejo avanziranje v miru in izredno vojno avanziranje. Čez petnajst let postane v rednem napredovanju zopet polkovnik. Pozneje je na Kitajskem, zopet v Ameriki, zopet razočaranje. Leta 1933. se začne Amerika oboroževati in leta 1936. postane Marshall general. Leta 1938. začne v generalnem štabu voditi oddelek za načrte in zemljevide. Sedaj je na svojem pravem mestu. Sili na motorizacijo armade in otvori prvo ameriško oklopno divizijo, vpelje letalo kot prometno sredstvo pri inšpekcijskih potovanjih generalnega štaba, uči vojaške manevriranja z motornimi kolesi itd.

Par mesecev je Marshall sedaj šef generalnega štaba, šef armade, ki naj vsled vpeljave splošne vojaške obveznosti doseže kmalu 16 divizij; on pa zahteva že v miru 45 divizij. Organizacija ameriškega generalnega štaba je zelo enostavna in v načelu posnetek francoske organizacije. V štabu so štiri oddelki: za osebje, za poročila, za operacije in šolanje, za prehrano. Poseben peti oddelek izdeluje vojne načrte. Ta enostavna organizacija bo v bodočih mesecih vsled ojačenja in izgradbe armade postala seveda bolj komplicirana. Na novi organizaciji delajo trije najboljši generali: Marshall, Bryden in Strong. Brez suknjiča, s pipo v ustih, sedi Marshall ob pisalni mizi, od sedmih zjutraj do enajstih zvečer, suh, nalahno osivel, neznaten mož, stoodstotni povprečni Amerikanec, v civilni obleki, bere, narekuje, diskutira, študira, daje povelja, odloča. V njegovih rokah je varnost 130 milijonov Američanov.

Dr. V. Š.

PRODAJANJE JE UMETNOST

I. del

Doba, ki v njej živimo, je polna pomembnih in važnih dogodkov, ki dajejo razvoju sedanje generacije človeštva svoj poseben, značilen izraz. Že samo površen pogled nazaj v komaj preteklo dobo po svetovni vojni nam vidno kaže, kako močno se je do danes izpremenil razvojni nivo človeškega življenja. V večini panog človeškega udejstvovanja je bilo treba radi novih, pogosto čisto izpremenjenih prilik izpremeniti tudi dosedaj veljavna merila mnogih, celo ukoreninjenih naziranj o vrednosti in pomenu dela, zaslužka in o odnosih posameznikov med seboj in do družbe. Nešteto novih vprašanj je nastalo prav radi hitrejšega toka življenja, ki se mu mnogi ne morejo ali ne znajo prilagoditi. Borba za življenjski obstoj se je poostrila ponekod do višine, o kateri še pred kratkim časom niti sanjali nismo. V sklepu vseh nešteti novih vprašanj zadnjega, bolje rečeno najnovejšega časa, je brez dvoma med najvažnejšimi vprašanje

kričечега nesorazmerja med produkcijo življenjskih dobrin in njih potrošnje odnosno možnostjo njihove nabave. Ta neskladnost je postala danes eno najaktualnejših vprašanj, ne samo v okviru gospodarstva samega, nego celo dnevne politike.

Novim prilikam se je moral rad ali nerad ukloniti tudi trgovec. Prisiljen je, da se enako kot drugi, ki jih je življenje zaneslo na druga pota najrazličnejših poklicev, temeljito in z vso pozornostjo posveti proučevanju in reševanju novih nalog, če se hoče obdržati na površju tudi vnaprej. Razmere same ga silijo, da ne omahuje in ne zapravlja časa s praznim besedičenjem in tarnanjem. Slediti mora tempu časa in vsem novim zahtevam, prilagoditi se tudi slabšim, manj ugodnim prilikam. Vsega tega in še marsičesa se mora oprijeti tudi trgovec, če hoče biti sodoben. Treba mu je optimizma in trdne volje, če hoče uspevati v novi borbi, ki je mnogo bolj brezobzirna, kot kdaj doslej. Mnogi, ki nimajo dovolj odporne sile in res trdne volje, ne morejo uspeti. Zato pa na njihova mesta stopajo novi konkurenti z novo voljo do dela in željo do novih uspehov.

Trgovec novega časa je v okviru drugih vprašanj moral tudi nujno spremeniti nazore o prodaji.

Znani pedagog za trgovsko vedo John Peterson je nekoč dejal: »Prihodnost je zelo negotova ali nekaj je vendar, kar se bo gotovo zgodilo. Tvrdba z zastarelimi nazori bo gotovo propadla. Moda se obnavlja, toda stare trgovske metode se ne vrnejo več. Gotovo je, da bo uspel tisti, ki je sposobnejši in podjetnejši od drugih.« In je res; saj vemo, da se prav v trgovini zahteva vsestransko udejstvovanje v mnogih panogah, za katere je često potreben specialen študij in vestna priprava. Koliko skrbi je treba posvetiti n. pr. že samo uspešni reklami, zunanji privlačnosti trgovine, izložbam in še neštetim drugim vprašanjem, s katerimi imamo v dnevni praksi opraviti v nešteto varijantah.

Da je pa prodajanje najvažnejša panoga v trgovskem prizadevanju moremo sklepiti že po tem, ko zavisí od nje skoro vsa gospodarska rast trgovine. Žal ji posvečamo le vse premalo pažnje in se zanjo ne zanimamo dovolj vestno in intenzivno, zaradi česar dosežamo tudi manjše uspehe, kot bi jih lahko.

Uvodoma se bomo najprej vprašali: V čem obstoja skrivnost uspešnega prodajanja? V tem, s čimer učinkuje preprosto, naravno in pošteno. Mnogo jih je, ki se tega ne zavedajo ali pa grešijo, ker si le domišljajo, da vedo. Verjetno, morda celo samo ob sebi umevno se bo marsikateremu zdela omenjena ugotovitev in vendar jih je mnogo, če smemo tako reči, ki ne znajo tega v življenju in dnevni praksi zadostno upravičiti.

Nešteto jih je, ki so mnenja, da obstoja tako zvana prodajna umetnost že v tem, da pozna prodajalec vse cene blaga, da ve v katerem predalu se nahaja ta ali oni predmet, ali pa, da samo približno ve povedati razliko v kakovosti blaga. Da je vse to premalo, mi bo verjetno marsikdo pritrdil, posebno še, ko bomo pregledali marsikatero drugo, tudi zanimivo vprašanje, ki neposredno spada k tej stvari. Malo pa je ljudi, ki bi vedeli pravilno ceniti, koliko spretnosti je potrebno, da postane človek res dober prodajalec, saj celo mnogo prodajalcev samih tega ne ve. Koliko jih je, ki so uverjeni, da je s tem, četudi po ves dan stoje za pultom, se pogovarjajo s kupci, jim razkazujejo in prodajajo blago, že vse njihovo poklieno

delo dodobra opravljeno. Samo toliko »delati« in pri tem govoriti morda celo napačne stvari, pač res ni težko.

Umetnost prodajanja je zelo odvisna od načina pridobivanja strank s pravilnim in dostojnim vedenjem. Prodajalci, ki se tega ne zavedajo in tudi ne upoštevajo zadostno, čeravno jih osnovna pravila občejanja za nastop v družbi spremljajo skozi vse njihovo življenje, kaj radi v svoji nezrelosti, skoro bi rekel domišljavosti, žalijo ali celo odganjajo kupce.

Vsakomur, ki se je posvetil trgovskemu poklicu, je potrebno poleg prirojenega daru znanje, katero edino ustvarja srčno kulturo in je velesila. To zahtevo še posebno opravičuje središče prodajalčevega prizadevanja, ki ni mrtvo blago, temveč živ človek. Kako bom dobro postregel kupcu? To mora biti os njegovega življenja in ta vidik da njegovemu poslu naenkrat drug obraz. Malo je poklicev, ki bi bili v tako tesnem stiku z resničnim življenjem, kakor je prodajalčev. Z nekoliko filozofije mu mora postati jasno, da je njegova naloga izpolnjevati najskrivnejše želje, važne potrebe in tihe sanje ljudi, ki se vrste pred njegovo prodajno mizo, kakor malokje v vrvežu življenja. Vsak kupec je drugačen od prejšnjega, noben razgovor ni popolnoma enak drugemu, sto in sto načinov vodi do prodaje. Vse to skupaj pa tvori veselje do prodajalčevega poklica in je vsebina njegovega življenja.

Naloga prodajalca je, napraviti most med blagom in kupcem, ki si blago želi, ali katerega mora šele prepričati, da je v njegovo korist, če si blago nabavi. To pa je seveda nekaj drugega, kakor blago samo pokazati in potem imenovati ceno. Da pa mora vsakdo svojo nalogo v polni meri izvrševati, mora najprej pravilno pojmovati svoj odnos do kupca in naspotno. V nazivu »naš odjemalec — naš gospodar« je značilno izražen zunanji odnos med obema činiteljema, ki zahteva prodajalca-dušeslovca. Tej zahtevi ugoditi, se pravi, poglobiti se v misli kupca, gledati z njegovimi očmi, pri tem pa z vso resnostjo varovati interese lastnika in gospodarja, govoriti jasno, naravno in odkritosrčno. Kako enostaven in vendar prepričevalen mora biti notranji odnos med kupcem in prodajalcem nam prav lepo in odločno povedo naslednja pravila:

1. Kupec mora biti zadovoljen, ko zapusti trgovino;
 2. kupec se mora počutiti pri nas tako, da govori o nas;
 3. najvažnejše kar prodajamo, mnogo važnejše kakor blago, je zadovoljstvo;
 4. naša prva dolžnost je, da spoznamo kupčeve želje;
 5. skušajmo izvedeti in tudi upoštevati: kaj misli kupec o prodaji?
- V teh besedah moremo spoznati jasno označeno bistvo prodaje in potrebo po izobraževanju v prodajni umetnosti.

*

Pridobitev osnovnih pojmov o prodajni tehniki je temelj za spoznavanje in tudi dosego uspešnega trgovanja. Malokdo se zaveda, koliko činiteljev mora trgovec upoštevati, če hoče računati s trajnim uspehom, ki je najzanesljivejši kapital. Trije so med njimi najvažnejši, ki odločajo o uspehu ali neuspehu trgovčevega prizadevanja pri prodaji. Brez dvoma prihaja kot prvi činitelj v poštev kupec, ki v svojih zahtevah postavlja ostala dva najvažnejša činitelja: solidno kupčijo (blago in ceno)

in sposobnega prodajalca. Prav bi bilo, da bi se vsi, ki so se posvetili trgovskemu stanu, tega vedno in zadostno zavedali. Marsikdo pa je še danes prepričan, da je vloga prodajalca podobna oni kupca. Celo nešteto knjig obstoja, ki obravnavajo stvar iz tega vidika. Nekateri si celo predstavljajo umetnost prodaje v obliki lova na divjačino v kaki afriški džungli. Taki tudi učijo, kako se je treba varno približati kupcu kot žrtvi, jo zasledovati, pretentati, nato pa sprožiti puško in se ovenčan s trofejo napotiti k novi žrtvi. Morda bomo imeli kmalu celo šole, v katerih se bo poučevalo prodajalce v hipnotizmu in kako je treba kupcem v pravem trenutku odvzeti vso njihovo voljo, ohrometi delovanje njihovih možganov in jih tako prisiliti k nakupu.

Da je to naziranje popolnoma nepravilno in zmotno, nam dokazuje reakcija, ki je nastala v novejšem času iz upora kupcev in dala razvoju svetovnega trgovanja povsem drug značaj. S tem se je pa tudi metoda prisiljenega nakupa že skoro popolnoma preživela. To nam tudi najbolj nazorno dokazuje resnično doživljanje v dnevni praksi, ko so se začele trgovine, na katere se kupovalci zaradi vsiljivosti ne zanesejo več, posluževati približno take reklame: »Če ne boste zadovoljni, Vam vrnemo denar.« Toda tudi to nič ne pomaga, če ni bilo ustvarjeno medsebojno zaupanje, ki je in ostane najsolidnejši temelj vsaki človeški dejavnosti.

Megušar Stane

GOSPODARSKI RAZVOJ JUGOSLAVIJE

Vse gospodarstvo Jugoslavije je bilo v prvi letošnji polovici popolnoma pod vplivom novih razmer, nastalih vsled svetovnih političnih dogodkov, in se zato ni enotno razvijalo. Glavna karakteristika prvega polletja je brezpogojno na vse predmete se raztezajoče dviganje cen. Pod vplivom velike porabe v vojskujočih se deželah se je ta hausse najbolj poznala pri rudnih in agrarnih produktih, zadela je pa tudi industrijske produkte, bodisi zaradi vedno dražjih surovin, bodisi zaradi mezd in državnih dajatev, ki so v tem razdobju narasle.

V Jugoslaviji kot agrarni deželi je gospodarstvo v veliki meri odvisno od zaključkov žitnega pridelka, in sicer že zato, ker se ob dobri letini nakupna moč prebivalstva dvigne, obratno pa pade. Doslej o letošnji letini še nimamo natančnih podatkov, a strokovni krogi pravijo, da je bilo pšenice za 25 odstotkov manj kot lani. Nasprotno je pa koruza bolje zaključila in prav tako tudi tobak. Pripomnimo tudi, da so bile na koncu prvega letošnjega polletja že vse zaloge lanske koruze porabljene, kar se je jako neugodno javilo; saj je koruza za prehrano velikega dela prebivalstva največjega pomena. Vlada je morala zato za devize nakupiti par sto vagonov koruze v Bolgariji in Turčiji, da je prehrano do novega pridelka vsaj deloma zagotovila.

Po neuradnih cenitvah moremo glede pridelka računati letos s sledečimi zaključki (vse v milijonih met. stotov):

	Rezultat 1939	Cenitev 1940	Razlika
Pšenica	28'6	20'—	— 8'6
Koruza	37'—	48'—	+ 11'—
Ječmen	4'3	4'—	— 0'3
Rž	2'4	2'5	+ 0'1
Oves	3'5	2'5	— 1'—

Koruza mora torej nadomestiti slabši pridelek pšenice; lahka prodaja in visoke cene žita nudijo kmetom nekakšno odškodnino za manjši pridelek, tako da prevladuje mnenje, da nakupna moč kmečkega prebivalstva nikakor ne bo padla.

Prav tako največje važnosti za skupno gospodarstvo dežele je rentabilnost živinoreje. V prvi letošnji polovici je izkazal izvoz ravno v tej panogi največje uspehe, pa naj se to tiče žive živine ali mesa, masti in vseh drugih živalskih proizvodov. Prodaja vseh teh proizvodov je bila ob stalno naraščajočih cenah zagotovljena. V zadnjih letih naraščajoča organizacija kmetov, ki so ustanovili celo vrsto zadržev, je mnogo pripomogla k bolj racionalni produkciji in ugodnejši prodaji. Zanimive so številke o razvoju živinoreje v zadnjem desetletju (po številu glav):

	Konec 1929	Konec 1938	Konec 1939
Govedo	3,765.000	4,305.000	4,263.000
Prašiči	2,675.000	3,451.000	3,504.000
Ovce	7,736.000	10,137.000	10,154.000
Koze	1,804.000	1,890.000	1,866.000
Konji	1,140.000	1,264.000	1,274.000
Perutnina	17,516.000	22,763.000	22,450.000

Vidimo, da je bilo na koncu preteklega leta precej več goveje živine kot deset let prej, ravno tako prašičev, ovac in perutnine. Število koz in konjev se ni dosti spremenilo. Za prvo letošnjo polovico številke še niso znane; vsekakor pa moramo računati s tem, da je vsled pomnoženega izvoza število prašičev padlo, zlasti pitanih, in da je padlo tudi število konj.

Zunanja trgovina prikazuje razmeroma ugoden razvoj. Importerji so se skušali ob pravem času preskrbeti z blagom in po možnosti naložiti zaloge predmetov, ki prihajajo iz prekomorskih dežel. Eksport je dosegel naravnost konjunkturalen porast. Pač pa je vsa zunanja trgovina kmalu po vstopu Italije v vojno padla, ker je bil s tem skoraj popolnoma ukinjen uvoz iz prekomorskih dežel in izvoz vanje.

Sledeči seznam nam pokaže razvoj zunanje trgovine v prvi letošnji polovici (v milijonih din):

	Šest mesecev	
	1939	1940
Eksport	2.414	3.848
Import	2.528	3.089

V prvih šestih lanskih mesecih je bila naša trgovska bilanca za 114 milijonov dinarjev pasivna, letos pa za 759 milijonov dinarjev aktivna. Pri vsem je vedno treba gledati na spremembe v cenah.

V zvezi z zunanjo trgovino moramo opozoriti na živahno delovanje, ki ga vodita ministrstvo za trgovino in Narodna banka pri mnogih gospodarskih pogajanjih z različnimi deželami. Mirno lahko trdimo, da so v prvi letošnji polovici sledile trgovske delegacije druga drugi in da so se neprestano vršila gospodarska pogajanja, deloma doma, deloma v inozemstvu. Uspešno izvedenemu in smotrenemu zastopstvu Jugoslavije pri teh pogajanjih se moramo zahvaliti za velik del v dvigu naše zunanje trgovine.

Državno finančno gospodarstvo je moglo beležiti ugodne zaključke. Dohodki prve letošnje polovice so znašali ca. 750 milijonov din več kot v isti lanski dobi, v proračunu predvidena vsota dohodkov je bila prekočena za ca. 5 odstotkov, dočim je znesla lani samo 93,75 % buđetiranega zneska. Z bolj šana nakupna moč prebivalstva izhaja iz dohodkov državnih monopolov; le-ti izkazujejo napram prejšnjemu letu za ca. 86 milijonov din večji dohodek. Državna blagajna je mogla že v prvi polovici leta izkazati previšek. Izredni, v proračunu ne predvideni izdatki vlade — zlasti za vojaške namene — so povzročili veliko zadolženje vlade tako pri Hipotekarni banki kot zlasti še pri Narodni banki. Vrednost zlata je v zadnjih časih poskočila od 48.500 din na 61.700 din za 1 kg. V zvezi z različnimi boni za državno obrambo itd. govorijo mnogo o najetju notranjega posojila, ki bi edino moglo znižati obtok bankovcev, ki je napram isti lanski dobi za ca. 5 milijard din večji.

Vrednotna in devizna politika Narodne banke ni mogla pokazati nobenih posebnih uspehov; seveda so bili tega krive deloma tudi razmere, v katerih živimo. Oficialni »prosti«¹ dinarski tečaj se sicer ni izpremenil in je ostal pri 10 frankih za 100 dinarjev, a Narodna banka kljub poostrenim deviznim določbam ni mogla preprečiti, da se ne bi znižal tečaj za »interne«²

dinarje na 7 frankov za 100 din in tečaj za »transferne« dinarje celó na 4'5 fr. za 100 din.

Trg vrednostnih listin, pri čemer se misli skoraj izključno le na državne rente, je precej trpel vsled razburjenja, povzročenega po zunanjem političnem položaju. Državne rente so bile napram preteklemu letu ocenjene za 5 do 10 odstotkov nižje, obseg trgovine z vrednotnimi listinami se je znižal za več kot 100 odstotkov. Nasprotno se je pa promet z devizami na borzah v zvezi s povečano zunanjo trgovino z neklirinškimi deželami precej poživil.

Denarni trg je kazal trajno likvidnost. Kratkoročni krediti so se brez težkoč vedno dobili. Slej ko prej se pa kaže potreba po dolgoročnih kreditih, ker dovoljuje Državna hipotekarna banka le hipotekarne kredite in ne more zadovoljiti vseh na njo stavljenih zahtev. Načrt za emisijo dolgoletnih industrijskih obligacij se letos ni realiziral. Povprečna obrestna mera za diskont pri zasebnih bankah se je gibala med 7'5 do 8'75%, prav tako kot v preteklem letu. Vloge à vista so se obrestovale povprečno s 3'9% proti 4% v preteklem letu. Bančna obrestna mera Narodne banke je ostala nespremenjena na 5%. Banke so bile razen majhnih podeželskih zavodov do konca maja zelo dobro zaposlene, dočim se je v juniju v zvezi z nazadovanjem zunanje trgovine pojavil nekakšen zastoj v poslovanju. Kljub močnejšemu dviganju depozitov so bile banke vseskoz likvidne. Financirale so v prvi vrsti eksportno trgovino, s tem da so dajale predujme na blagovne dokumente itd. Depoziti, ko so znašali na koncu junija 1939 pri državnih bankah 2669 milijonov din, pri komunalnih hranilnicah in privatnih bankah pa 8442 milijonov din, so padli do konca junija leta 1940. na 2007 oziroma 7742 milijonov din. Nasprotno pa izkazuje saldo čekovnih računov pri Poštni hranilnici za isto dobo narastek od 1605 na 2697 milijonov din.

V pričetku meseca oktobra t. l. je finančno ministrstvo odredilo, da morajo vsa gospodarska podjetja prijaviti pri Narodni banki svoje inozemske glavniške udeležbe. Ker se o tem vprašanju našega gospodarstva zmeraj mnogo govori, si oglejmo na kratko tudi to panogo. Mnogo beremo o tem v nemški tedenški reviji »Die Bank«. Izvaja, da je bila od leta 1924. dalje iz socialnih vzrokov izvedena industrializacija jugoslovanskega gospodarstva. Ker domača sredstva niso zadostovala, je bila pritegnjena inozemska glavnica, najprvo v obliki državnih posojil in kreditov javnim korporacijam, nato pa v obliki direktnih investicij. Tuji denar je bil večinoma angleškega in francoskega izvora in delež teh dveh držav je znašal v letu 1929./30. v industriji in trgovini 46%, v zavarovalništvu 38 in pri bankah 14 odstotkov. Kriza leta 1931. je povzročila beg inozemske glavnice, ki se je ustavil šele po uvedbi deviznega gospodarstva. Na koncu leta 1934. je bila slika približno sledeča (mi smo številke zaokrožili):

Francija	1.056 milijonov din
Anglija	974 milijonov din
Češkoslovaška	741 milijonov din
Švica	707 milijonov din
Italija	498 milijonov din
U. S. A.	425 milijonov din
Avstrija	366 milijonov din
Ogrska	247 milijonov din
Belgija	238 milijonov din

Od skupne vsote inozemske delniške glavnice in kreditov je prišlo na Francijo 17 odstotkov, na Anglijo 14, na obe skupaj ca. 31%. Češkoslovaška je beležila 12%, Švica 11'5%, Italija samo 8%, Nemčija komaj 1% itd. Samo v premo-garstvu Jugoslavije je prevladovala domača glavnica, v skoraj vseh drugih panogah je bila merodajna inozemska glavnica. Nemški delež se je šele po prikloplitvi Avstrije in po otvoritvi Češkomoravskega protektorata izoblikoval v močnejšega činitelja, in so številke za leto 1936. sledeče:

Nemčija	54'5 milijona din
Avstrija	366'1 milijona din
Češkoslovaška	741'1 milijona din

Skupaj . . . 1161'7 milijona din

Sicer sta se Avstrija in Češkoslovaška priključili Nemčiji šele leta 1938. in 1939., a zadnje zanesljive številke so iz leta 1936. Imenovani znesek 1161'7 milijona dinarjev odgovarja 18 odstotkom delniške glavnice jugoslovanskih delniških družb.

Tedaj je češka glavnicarica neposredno sledila francoski in angleški in so na primer češkoslovaške banke financirale 31 jugoslovanskih delniških družb z delniško glavnico 451 milijonov din. Dalje je kontrolirala Češkoslovaška znaten del jugoslovanske sladkorne industrije in je posedovala 9 odstotkov jugoslovanskih tekstilnih delniških družb.

SedANJI delež nemške glavnice ceni omenjena revija na 850 milijonov din. Delniških družb v Jugoslaviji je sedaj 1522, od teh jih dela 228 z inozemskim kapitalom. Seveda je pa pri inozemski glavnici delež pri posameznih podjetjih mnogo večji kot pri naši glavnici; saj delajo vse naše delniške družbe z 3258 milijoni delniške glavnice, od koje vsote pride na inozemsko glavnico 2240 milijonov din. Delež inozemske glavnice doseže torej 70 odstotkov vse glavnice. Inozemski kapital je zaposlen v rudarstvu s 6075 milijona din, v električnem gospodarstvu s 556, v kemični industriji s 389 in v bankarstvu s 1935 milijona din.

Žir.

NEIZRABLJEN PRIPOMOČEK: STATISTIKA

V tem članku govorim o pripomočku, jako važnem v trgovskem poslovanju, katerega se naše trgovstvo ali sploh ne, ali v zelo skromnem obsegu poslučuje. Saj še redno trgovsko knjigovodstvo ne domuje povsod, kjer bi sicer moralo biti udomačeno.

Redno knjigovodstvo nam pokazuje ne le premoženjski položaj, temveč tudi vse prejemke in izdatke, dolgove in terjatve, vsako izpremembo v posameznih premoženjskih delih, nam predločuje podrobno sliko vsega poslovanja, kakor tudi njegov uspeh. Knjigovodstvo nam nudi raztreseno po knjigah mnogo številčnih podatkov. Ali kakor rečeno, so ti podatki raztreseni po knjigah. Uvesti je pripomoček, kateri te raztresene podatke zbira in ureja v pregledno sliko, iz katere moremo črpati mnogo pouka in migljajev. V moderni pisarni je ta pripomoček take vrednosti ali pa še mnogo večje kot sta n. pr. stenografija in pisalni stroj. Ta pripomoček se imenuje statistika. To je pomožna veda izjemne važnosti in praktične vrednosti za vsak trgovski in industrijski obrat, saj nudi obilico pouka in migljajev tistemu, kateri se statistike poslučuje. V Ameriki in v Nemčiji n. pr. so, lahko rečem, že pred mnogimi leti spoznali praktični pomen statistike, zato je pri njih statistika neizbežna naprava v vsaki moderni pisarni.

Med našim trgovstvom je še precej takih starega kova in se držijo pripomočkov iz prejšnjih dob in časov, pa se kar nočejo sprijazniti z novimi pripomočki. Takim je težko dopovedati, da se na drug način laže in uspešneje dela. Pa pridemo sedaj z neko statistiko. To je zopet nekaj, kar bi prav prišlo davkariji; kaj takega nam pa prav nič ni treba. Take pripombe se slišijo, če se govori o tej novosti. O statistiki v gospodarskem poslovanju skoraj nič ne slišimo. Znano je, da državne naprave sestavljajo razne statistike, in včasih tudi slišimo kako grajo da ta ali ona ni točna.

Nekateri mislijo, da je statistika pač nekaj zanimivega, toda brezplodno in nepotrebno igračkanje s številkami, s čemer se naj pečajo državni uradi in oblasti, ne pa tudi trgovci, kateri nima za to ne časa in tudi ne koristi od tega.

Tako mišljenje je popolnoma napačno.

Dokazano je, da je propadel že marsikateri trgovec, ker ni natančno in vestno zapisoval svojih poslov. Na svoja ušesa sem slišal starega in poštenega trgovca, ki je prišel v nesrečo, ker ni vedel, da stoji tako slabo.

Ni malo takih, ki so zašli v plačilne težkoče ali celo v konkurz, pa ne vedo vzroka svoji nesreči. Pravijo sicer, da je šla trgovina vedno bolj in bolj slabo, toda taka izjava ni nobeno pojasnilo vzroka, temveč le navedba nekega dejstva. Ako bi takega vprašali, zakaj je trgovina pešala in pešala, bi nam odgovoril, da žal ne ve. Kako bi pa naj vedel, saj večinoma takih ni imelo niti rednega knjigovodstva, še manj pa kakšno drugačno kontrolo poslovanja. Kdor ne pozna vzroka nazadovanja, tudi ne ve, kje se naj loti zdravljenja.

Ako priporočamo knjigovodstvo, kjer bi res bilo umestno in povsem na mestu, moramo večkrat slišati odgovor, saj tudi moj sosed nima knjig in tudi ne tiste statistike, pa mu vendar dobro gre in mu nese. Zakaj pa naj potem jaz pišem! Res je, da imamo dobro idočo trgovino, kjer je knjigovodstvo bolj skromno, kjer se jim o kaki statistiki niti ne sanja. Res je, da bi tudi danes uspevala marsikatera trgovina, čeravno bi uporabljala namesto pisalnega stroja gosja peresa in če bi namesto z elektriko svetila s petrolejkami. Nihče pa ne more trditi, da bi take zaostanosti pospeševale trgovino. Res je tudi, da bo preteklo še precej časa, da bodo začeli smatrati statistiko in njene podatke za tako koristne in potrebne, kakor smatrajo danes pisalni stroj in elektriko.

Gmotno dobro podprta trgovina ne čuti neugodnih posledic slabe organizacije tako, kakor gmotno šibka trgovina. Tu posledice slabe organizacije lahko povzročijo propad ali ga vsaj pospešujejo.

Dajati navodila, kako se naj uvede in izvede statistika v obratu, na splošno ni mogoče, ker je s statistiko tako, kakor s knjigovodstvom. Prilagoditi se mora potrebam in prilikam vsakega posameznega obrata in trgovine. Vseeno navajam tu nekaj podatkov in navodil, katera se morejo povsod porabiti.

Natančno sestavljeni pregledi vsakodnevnih ali mesečnih prodaj, prejemkov in izdatkov, prodaj na upanje, plačil dolžnikov, prejemov blaga itd. nam nudijo zanimivo in poučno sliko trgovine. Isto je z izgubami pri odjemalcih. Razdelitev stroškov v skupine, n. pr. najemnina, plače, dnine, kurjava, razsvetljava, obresti, davki, provizije itd. nam marsikaj pokažejo. Kdor zaposluje potnike in zastopnike, vodi za vsakega pregled, koliko kateri proda, koliki so izdatki za njegovo delovanje itd., pa kmalu vidi, kateri dela z večjim uspehom, kateri z manjšimi stroški, kateri je cenejši, kateremu se lahko več plača in katerega ni izpustiti iz hiše.

Primerjanje podatkov statistike iz enega leta s prejšnjimi leti nam pokaže, ali promet pada ali se dviga, ali so izdatki in stroški v razmerju z zaslužki in dobički. Številke povedo, koliko se sme porabiti, kje se mora varčevati in kje se lahko varčuje. S pomočjo statistike se lahko ugotovi, kateri predmet dobro ali bolje gre, koliko kateri nese in katerega je držati ali katerega je opustiti.

Pravilna in zanesljiva statistika je mogoča v resnici le tam, kjer imajo redno knjigovodstvo, katero pa ne sme biti v zaostanku, temveč mora biti vse sproti knjiženo.

Nekaj besed še tistim, kateri sicer priznavajo koristnost statistike, toda pravijo, da izvajanje statistike stane preveč truda in denarja. Takim naj služi v vzpodbudo to, da redno knjigovodstvo že samo izvršuje dovršen del statističnega dela, zbira statistično snov ali podatke in je le potrebno te podatke pregledno sestaviti. Knjigovodstvo se lahko tako uredi, da že samo podaja precej statističnih pregledov, n. pr. z uporabo pomožnih

knjig itd. Svojčas sem priporočal blagajniško knjigo nove oblike. Ta knjiga nudi že malemu trgovcu točne podatke o prodaji za gotovino, o plačilih odjemalcev na knjižice ali na upanje sploh, o drugih prejemkih, o nakupu blaga za gotovino, o plačilih blaga, prejetega na upanje, o stroških itd. In vendar ni s to knjigo nič več dela kot z navadno knjigo.

Pravilna organizacija je neizbežna potreba. Redno knjigovodstvo in statistika mu dajeta poučne podatke. Škoda bo le trgovčeva, če se teh dveh ne poslužuje in zaradi površnosti ali nevednosti ne more uporabljati njunih migljajev in nasvetov.

Pred vojno sem poznal židovskega trgovca v Trstu. Bil je to hladen računar in odličen svetovalec trgovcem. Ako je ta Žid prišel s svojim: »Kaufen Sie«, je gotovo vsak trgovec poslušal njegov nasvet in dobro je storil, ker bili so jako redki primeri, da kak kup ni bil povsem dobičkanosen. Seveda je užival ta židovski trgovec in zastopnik veliko zaupanje pri trgovcih in je jako lahko delal in zaslužil. Vedno sem se čudil dobremu nosu tega židovskega trgovca in zastopnika, ki nikdar ni bil vsiljiv. Sčasoma sem se seznanil z njim dodobra in nekoč mi je pokazal v svoji pisarni razne tabele in statistike za svoje predmete. Bil je specialist za določene predmete. Razlagal mi je pomen in namen teh tabel in sestavov. Seveda mi ni vsega in natančno povedal, kakor tudi jaz nisem poslušal z vso pazljivostjo njegovih besed, temveč sem le gledal in skušal si vtisniti v spomin njegove pregledne. Židovski trgovci so navadno vedno specialisti, vsak se peča le z določenimi predmeti, ali celo le z enim in v tem je mojster. Dolgoletni pregledi podatkov o kakem predmetu, porabljeni v zvezi s trenutnim političnim in gospodarskim položajem, marsikaj povedo.

Fr. Zelenik

NAŠE GOSPODARSTVO PRED ZIMO 1940/41

Že v zadnjem pregledu smo se obširno bavili z vprašanjem letošnje letine v naši državi. Zaradi zastale rasti smo dobili mnogo predmetov letošnjega pridelka mnogo kasneje kot običajno in radi velikega povpraševanja posebno v zadnjih mesecih, so nam stare zaloge zelo skopnele, tako da je vsa potrošnja komaj čakala na predmete iz nove proizvodnje. V kolikor je bilo dobiti še proizvodov iz lanske letine, je njih cena izredno narasla, tako da je potrošnja z največjo težavo čakala nove cene novih proizvodov, za katere je upravičeno pričakovala, da bodo nižje kot do tedaj veljavne cene.

Že pred novo letino so merodajni faktorji skušali izbiti iz rok producentom zaloge stare pšenice in koruze, o čemer smo že pisali v prejšnji številki. Toda to jim ni uspelo in dne 22. avgusta je morala biti uveljavljena uredba, s katero se je razveljavila uredba o maksimiranju cen in prisilnem odkupu pšenice in koruze. Cene so vkljub zakoniti ureditvi narasle in blaga ni bilo mogoče dobiti. Zaradi tega je moralo za novo pšenico priti do nove ureditve prometa. To je kr. vlada storila z uredbo, ki jo je sprejela na svoji seji v Zagrebu za obletnično sporazuma dne 26. avgusta. Nova uredba z dne 26. avgusta je še nadalje določala obvezen odkup pšenice, obenem pa je povišala producentu ceno od 250 na 300 din s tem, da je dala do konca oktobra producentom premijo v znesku 50 din namesto nekdanjih premij, ki so se ravnale po mesecih. Obenem s tem je bilo v svrhu varčevanja s pšenico določeno, da se sme mleti pšenica samo tako, da dobe mlini iz 100 kg pšenice hektolitrske teže 76 kg največ 10 kg bele moke in zdroba in 70 kg presejane krušne moke. Za izdelovanje kruha je prišla v poštev samo enotna krušna moka, iz katere se izdeluje ljudski kruh. Nadalje je bilo še določeno, da se sme ljudski kruh prodajati šele dan po peki. Za kršitev teh in drugih odredb so bile določene ostre kazni.

Z odločbo bana naše banovine je bil prisilni odkup pšenice pri nas od producentov v naši banovini na osnovi določil navedene uredbe poverjen Gospodarski zvezi (objavljeno 4. septembra 1940.). Poleg tega so merodajna oblastva zaradi prevozne razlike zvišala odkupno ceno pšenice v naši banovini za 27 par pri kilogramu, tako da je bila v naši banovini določena cena na 327 din za 100 kg. Dne 12. oktobra pa je tudi ljubljanska borza za blago in vrednote določila tipe letošnje moke.

Na osnovi določil nove uredbe ter stroškov je bila dne 11. septembra (objavljeno 18. septembra) določena najvišja cena bele moke v naši banovini na 9 din, dočim je bila cena krušne moke maksimirana na 5 din. Da bi se izenačila razlika radi različnih prevoznih stroškov moke in pšenice, je bilo še v tej banovinski odredbi določeno, da morajo mlini v naši banovini prispevati, dokler bodo v veljavi te cene, od kilograma prodane moke po 10 par v banovinski sklad za aprovizacijo, ki se ustanovi pri kr. banski upravi za podpiranje rodbin in oseb, katerih prehrana bi bila ogrožena.

Razmeroma visoko ceno pšenice in moke je prišlo do popolnega nereda v našem sistemu cen. V primeri z lanskim letom se je cena več kot podvojila in kruh spada vendar med osnove naše prehrane. Ta je imela velike vplive na naš indeks cen, ki je v avgustu in septembru izredno narastel. Hvala Bogu smo imeli v naši državi odlično letino koruze, ki je povzročila, da cene koruze niso več bile tako visoke, čeprav so še vedno znatno višje kot lansko leto. Računajo, da bo letos dal pridelek koruze okoli 50 milij. met. stotov, kar pomeni, da ne bomo imeli koruze samo dovolj za ljudsko prehrano in krmljenje živine, temveč tudi za izvoz. Zlasti je pomembno tudi, da cene koruze ne bodo previsoko pognale cen prašičev, slanine in masti, ker je pri nas vzreja prašičev odvisna v velikih predelih države predvsem od koruze. Zaradi tega je odlična letina koruze velikega pomena za razvoj cen v naši državi, zlasti pa nam bo omogočila prehrano najrevnejših slojev našega prebivalstva, za katerega pomeni koruza veliko več kot pšenica, posebno v pasivnih krajih.

Tudi letina drugih poznih sadežev je bila v večini države znatna, vendar ni mogla preprečiti, da se cene ne bi dvignile. Posebno obsežna je bila pri nas razprava o cenah krompirja, ki je pri nas tudi važen predmet prehrane. Zaradi visoke cene krompirja, ki je dosegla 2 din pri kg, so se pojavili glasovi, da bi bilo potrebno cene krompirja maksimirati na nižji stopnji. S tem pa prihajamo zopet do važnega vprašanja, ali naj ostanejo cene kmetijskih pridelkov še nadalje proste vezav, kontrole in maksimiranja, kot se je to godilo doslej. Vsa razprava o tem vprašanju še danes ni zaključena, vendar mora slej ko prej priti do maksimiranja cen važnih kmetijskih pridelkov, kot smo to doživeli pri pšenici. Kajti brez tega se nam vsa naša kontrola cen sesuje v nič, če je tako važen del proizvodnje izvzet, če kontroliramo cene le v drugi fazi tvoritve, t. j. v industriji in trgovini.

Naša kontrola cen je stopila še korak dalje ter je izšla dne 31. avgusta uredba o kontroli cen na drobno. Za kontrolo cen na drobno pa je izdala naša banovina odločbe, kako naj se računa bruto-dobiček pri nadrobni prodaji. Za poostritev kazni v prometu je izšla dne 21. septembra uredba o kaznovanju dejanj, s katerimi se ogroža redna preskrba z živili in ostalim blagom. Začeli so se dogajati primeri, ko so oblastva začela pošiljati trgovce na prisilno bivanje radi kršitev protidraginskih odredb, mnogo teh odlokov pa je postalo neveljavnih radi razsodb sodišč. V naši banovini pa so bile maksimirane cene mesa, slanine in masti na novo, ker so pač narasle cene živine.

V vrsto ukrepov za preskrbo z življenjskimi potrebščinami spada tudi oprostitve Priv. izvozne družbe od carine za uvoz pšenice in drugega žita. Kolikor smo informirani, gre za uvoz semenske pšenice, katere najbrž ne bo dovolj v naši državi. V kolikor pa gre za uvoz žita za našo preskrbo, so bili doslej taki ukrepi bolj psihološkega kot praktičnega značaja. Nadalje je bila izpremenjena uredba o varčevanju z živili dne 5. oktobra na ta način, da je bilo število brezmesnih dni v naši državi zopet zmanjšano od 3 na 2 in smo bili tako izenačeni z banovino Hrvaško, ki je vedno imela samo dva brezmesna dneva.

Ker so se razmere za preskrbo Slovenije v zadnjih mesecih zelo poslabšale, je začela tudi naša banska uprava akcijo za pridobitev primernih količin živil za Slovenijo. Najela je v prvi vrsti več kratkoročnih posojil za nakup hrane v skupnem znesku 64 milij. din, nato pa je ustanovila svoj Banovinski prehranjevalni zavod. Ta zavod bo delno nadaljeval dosedanje delo banovine pri preskrbi prebivalstva, deloma pa so mu poverjene nove naloge.

Omenjamo, da si je tudi Hrvatska ustanovila svoj Prizad, ki se imenuje »Pogod« z delniško glavnico 20 milij. din, od katere je vplačano v gotovini 10 milij. din. Delo banovinskega prehranjevalnega zavoda bo rodilo sicer mnogo dobrega, vendar pa popolnoma vprašanja draginje pri nas ne bomo z njim rešili, kajti pri sedanjem upravnem sistemu v naši državi ima naša banovina premajhna pooblastila za urejanje važnih gospodarskih vprašanj, poleg tega pa nimamo dovolj vpliva na vsedrjavno gospodarsko politiko, zlasti glede cen. Vendar je gotovo, da bo zavod v okvirju danih možnosti storil vse, kar je v njegovi moči, da olajša preskrbo Slovenije. Imenovan je tudi že predsednik zavoda in sicer bivši minister Franc Snoj, za podpredsednika ing. Muri, šef kmetijskega odseka banske uprave, za prokurista pa Nagode, uradnik kmetijskega oddelka banske uprave. Imenovan je tudi svet za novi zavod iz vrst potrošnikov in gospodarskih strokovnjakov. Novi zavod je bil že registriran kot samostojna tvrdka pri sodišču ter je že začel z svojim delom.

V dobi od našega zadnjega poročila sem pa izkazuje indeks cen nadaljnje naraščanje. Naslednja primerjava nam kaže indeks cen na debelo od septembra lanskega leta dalje (podlaga so cene v letu 1926. kot 100):

	september 1939	avgust 1940	september 1940	povečanje v %
rastlinski proizvodi	73'5	163'6	173'8	136'4
živina in proizvodi	67'7	93'1	105'1	55'2
mineralni proizvodi	93'9	125'3	127'5	35'7
industrijski proizvodi	79'3	114'8	120'9	52'0
s k u p n i i n d e k s	76'6	121'2	129'4	68'9
izvozni proizvodi	73'1	120'6	126'7	73'3
uvozni proizvodi	81'6	119'6	124'1	52'0

Iz tega je razvidno, da so najbolj narasle cene žita in sicer pšenici, koruzi, ječmenu in ovsu. Zaradi tega je tudi najbolj narastel indeks cen rastlinskih proizvodov, kar je imelo za posledico izreden dvig vsega indeksa cen.

Temu dvigu cen na debelo še niso sledile cene na drobno, kakor jih izračunava Narodna banka. Če pogledamo indeks za 10 največjih mest v državi (to so Beograd in sedeži banovin), so cene na drobno splošno narasle od lanskega do letošnjega septembra za 41'3 %, od tega za hrano za 44'0 %, za obleko in obutev za 47'4 %, za kurjavo in razsvetljavo za 28'4 %, za razne predmete za 34'2 %. Prav zanimiva je tudi slika zvišanja cen na drobno po posameznih mestih v državi. Največje je bilo zvišanje cen v primeri z lanskim letom v Novem Sadu za 51'6 %, nadalje v Cetinju za 51'0 %, nato v Nišu za 44'0 %, Skoplju za 43'2 %, Ljubljani za 42'0 % in Beogradu za 41'6 %. Pod državnim povprečjem je bilo zvišanje v Zagrebu za 36'3 %, Sarajevu za 34'8 %, Splitu za 34'4 % in Banja Luki za 33'4 %.

Slično zvišanje cen, pa še v večji meri izkazujejo tudi drugi indeksi, ki se izračunavajo v naši državi.

Zvišana raven cen je rodila tudi nove delavske in nameštenske zahteve za zvišanje prejemkov. Ze dne 10. septembra je izšla uredba o izpremembi uredbe o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnanju in razsodništvu, ki je zvišala minimalno mezdo v naši državi od 2 na 4 din za uro. Ker imajo bani pravico minimalno mezdo znižati do 10 % in zvišati do 50 % iznad ravni, ki je določena za vso državo, se je tudi naša banovina poslužila tega pooblastila ter je bila zvišana minimalna mezda v naši banovini z dnem 1. oktobra na največ 5'50 din na uro. [Odredba o minimalnih mezdah za nekvalificirane delavce (delavke).]

Nadalje je bila v naši banovini zvišana minimalna mezda za trgovske pomočnike in ostalo pomožno osebje z veljavnostjo od 1. novembra dalje. Najnižja plača trgovskih pomočnikov je zvišana od 900 na 1.150 din, dočim je najvišja mezda za ostalo pomožno osebje zvišana od 1.000 na 1.300 din mesečno. Delojemalske organizacije so predlagale najnižjo mezdo s 1.600 din. Pričakovati je, da bo v kratkem na novo urejeno tudi mezdo razmerje v gostinski stroki, ki ima tudi minimalne mezde v naši banovini.

Nekoliko drugačen je položaj v sosedni banovini Hrvatski, kjer so delodajalske organizacije stavile zahtevo za zvišanje plač zasebnih nameštencev na osnovi kolektivnih pogodb. Ker med delodajalci in delojemalci ni moglo priti do soglasja, je uredilo to vprašanje posebno razsodišče, ki je zvišalo obstoječe plače zasebnih

nameščencev v Zagrebu z draginjsko doklado takole: pri mesečnih plačah do 1.100 din znaša doklada 50 %, pri mesečnih plačah od 1.101 do 1.500 din 45 %, pri mesečnih plačah od 1.501 do 1.600 din 40 %, pri mesečnih plačah od 1.601 do 2.000 din 35 %, pri mesečnih plačah od 2.001 do 2.100 din 30 %, pri mesečnih plačah od 2.101 do 2.500 din 25 %, pri mesečnih plačah od 2.501 do 2.600 din 20 %, pri mesečnih plačah od 2.601 do 3.500 din 15 % in pri mesečnih plačah nad 3.500 din 10 %.

V Sloveniji so številna podjetja dala enkratne izredne nabavne prispevke nameščencem, slično je postopala tudi mestna občina ljubljanska, upoštevalo pa se je tudi družinsko stanje. Povišane so bile pri zadnjih pogajanjih dne 16. oktobra tudi mezde delavstva Trboveljske premogokopne družbe za 10 do 21 %.

Država posega vedno bolj v gospodarsko življenje in ureja številne panoge. Temu se v današnjih vojnih časih ni čuditi, kajti tudi v najbolj liberalnokapitalističnih državah se časi izpreminjajo v to smer. V vrsto teh ukrepov spada pri nas uredba o oljnatem semenju in jedilnem olju z dne 17. avgusta. Na podlagi te uredbe je prišlo tudi do maksimiranja cen olju v vsej državi na osnovi iste cene 20'79 din. Novo olje je prišlo že na trg. Največje važnosti za naše gospodarstvo pa je dne 19. septembra uveljavljena uredba o kontroli vse naše zunanje trgovine. S tem je dejansko vsa naša zunanja trgovina prišla pod vplivno območje države, ki jo dirigira popolnoma po svojih vidikih. Na osnovi te uredbe se bo izvedla nova organizacija naše zunanje trgovine in imamo tozadevno tudi že prvo tako organizacijo, t. j. za uvoz parafina na osnovi naredbe o kontroli uvoza parafina z dne 18. oktobra. Nadalje je v zvezi s tem omeniti tudi uvedbo kontrole izvoza klavničnih izdelkov z dne 16. oktobra.

Naš uvoz surovin za nekatere važne industrijske panoge kaže umljivo nadaljnje nazadovanje. Tako posnemamo iz statistike Narodne banke, da je v prvih 8 mesecih t. l. znašal uvoz industrijskih surovin samo 36.973 ton za 458 milij. din, dočim je znašal v prvih 8 mesecih lanskega leta 49.244 ton za 369 milij. din; uvoz tekstilnih polizdelkov je znašal letos v prvih 8 mesecih 8.640 ton za 352 milij. din, dočim je lani v istem razdobju znašal 17.260 ton za 470 milij. din. Seveda je treba upoštevati, da je vrednost narasla radi višjih cen na svetovnih trgih in višjih prevoznih ter zavarovalnih stroškov.

V naslednjem smo sestavili za nekatere najvažnejše uvozne predmete pregled, koliko je znašal njih uvoz v prvem letu vojne t. j. od 1. septembra 1939 do 31. avgusta 1940 ter primerjavo z odgovarjajočo dobo 1938—1939. Ta pregled kaže, da je znašal uvoz 1939—1940 (v oklepajih podatki za 1938—1939) v tonah: surov bombaž 19.818 (22.079), bombažna preja 5.596 (16.768), bombažne tkanine 2.923 (2.387), surova ovčja volna 2.607 (5.204), volnena preja 568 (2.125) in volnene tkanine 1.153 (1.185), svilena preja 1.741 (4.445), surova nafta 162.621 (147.384), kože 1.384 (3.005), kava 7.347 (7.353), premog 567.528 (432.293), oljnatı plodovi in semenje 9.946 (11.456), kavčuk in izdelki iz njega 1.063 (988), loj 4.587 (5.109), železo, nepredelano in polpredelano 20.287 (33.861), pločevina 14.516 (15.273), cevi 7.436 (7.996), razni izdelki iz železa in jekla 16.821 (18.225), stroji, orodje in aparati 19.120 (21.676), elektrotehnični proizvodi 8.042 (6.084) in prevozna sredstva 5.782 (11.421). Te številke nam kažejo, da se je zlasti zmanjšal uvoz preje, dočim se je obdržal na znatni višini uvoz tekstilnih izdelkov. Znatno je padel uvoz kož. Omeniti je treba, da se poznajo zmanjšani dovozi surovin posebno v zadnjih dveh mesecih, ko je vsa naša zunanja trgovina občutno nazadovala radi prenehanja dovoza prekomorskih surovin.

Številke o naši zunanji trgovini nam kažejo naslednjo sliko v zadnjih mesecih:

	Količina v tisočih ton			
	Uvoz		Izvoz	
	1939	1940	1939	1940
juni	116	141	324	300
julij	113	147	323	301
avgust	111	107	383	275
Vrednost v milijonih dinarjev				
juni	428'3	473'8	432'55	564'7
julij	433'8	475'9	407'96	578'1
avgust	415'94	399'7	594'7	401'2

Letošnje nazadovanje izvoza v avgustu je pripisovati delno neugodnim vremenskim razmeram, ker se je zakasnila rast mnogih predmetov, katere izvažamo v znatnih količinah. Pri uvozu se pozna skoro popolno prenehanje trgovine s prekomorskimi državami, tako da smo sedaj v naši zunanji trgovini navezani samo na celinske zveze. To nam dokazuje tudi primerjava rezultatov naše zunanje trgovine po državah v avgustu. Izločili smo prekomorske države, ker skoro ne pridejo več v poštev, in navajamo samo rezultate naše evropske trgovine (v milij. din):

	Uvoz		Izvoz	
	meseca avgusta		meseca avgusta	
	1939	1940	1939	1940
Nemčija	205'15	258'0	201'13	147'9
Italija	49'76	22'6	36'2	89'3
Protektorat	29'0	23'4	107'7	35'9
Slovaška	0'4	2'4	12'7	4'0
Madžarska	16'16	21'45	24'7	40'46
Rumunija	6'0	29'66	3'2	10'0
Bolgarija	0'2	6'36	0'15	1'54
Grčija	3'54	4'74	16'0	11'2
Švica	3'74	7'1	7'2	14'4

Te številke kažejo, da se je stopnjevala naša trgovina s sosedi in da smo morali velik del uvoza od drugod nadoknaditi ravno z uvozom iz sosednih držav, v kolikor je to seveda bilo mogoče. Tudi naš izvoz gre sedaj skoro samo v že našete evropske države. Ves naš izvoz je znašal avgusta 1940 401'8 milij. din, od tega je šlo v navedenih 9 držav 384'6 milij. din ali 95'7 %. Če prištejemo še izvoz v Švedsko, ki je znašal avgusta 1940 7'97 milij. din, postane ta odstotek še višji, 97'7 %, kar pomeni, da je šlo le še 2'3 % našega izvoza v nenavedene države. To nalaga naši gospodarski politiki posebno novo nalogo, posvetiti se predvsem trgovini s sosednimi državami. V ta namen so služila tudi trg. pogajanja z Nemčijo v okviru 12. zasedanja mešanega jugoslovansko-nemškega odbora, ki so bila zaključena v soboto dne 19. t. m. Ob tej priliki sta podala primerni izjavi i naš zunanji minister dr. Cincar-Marković i naš trgovinski minister dr. Andres, prvi bolj z zunanjepolitičnega, drugi bolj z gospodarskega vidika. Najvažnejši rezultat zasedanja je povišanje tečaja klirinške marke od sedanjih 14'80 na 17'82 din. Za prehodno dobo bo veljal še nižji tečaj kot 17'82 din, kar nam bo omogočalo prilagoditev novemu stanju. Na novo je bil urejen plačilni promet s protektoratom. Obenem s plačilnim prometom z Nemčijo je bil urejen tudi plačilni promet s Holandijo, Belgijo, Norveško in Dansko, torej z državami, ki jih je zasedla Nemčija, in gre ves ta promet skozi centralo v Berlinu, ki je postal tako važno obračunsko središče nove Evrope. Urejen bo tudi v najkrajšem času naš plačilni promet z generalnim guvernementom, t. j. delom bivše Poljske. Nadalje so bili na tem sestanku določeni tudi novi izvozni in uvozni kontingenti, kar je bila ravno svrha sestanka. Naša letina nam onemogoča n. pr. izvoz pšenice, od česar je tudi Nemčija odstopila. Zaradi tega so bili nekateri naši izvozni kontingenti za Nemčijo ukinjeni, odnosno zmanjšani, drugi pa zopet povečani. V uvozu iz Nemčije pa so nam bili nekateri uvozni kontingenti zvišani, kar velja zlasti za premog, železo in njegove proizvode. Ker je danes Nemčija najvažnejši partner v naši zunanji trgovini (v prvih 8 mesecih letos je prišlo 49'63 % vsega našega uvoza iz Nemčije, 4'54 % pa iz Protektorata, v Nemčijo pa je šlo 34'01 % vsega našega izvoza, v Protektorat pa 10'04 %), je pripisovati uspehu teh pogajanj velik trgovinskopolitičen uspeh. S tem v zvezi omenjamo, da je bil s koncem avgusta urejen tudi plačilni promet s Slovaško, ki pridobiva na važnosti za našo zunanjo trgovino.

Vedno večje težave v naši zunanji trgovini so povzročile, da je bila dne 9. avgusta z veljavnostjo od 24. avgusta dalje izdana prepoved izdelovanja gumijastih predmetov, nadalje dne 19. septembra odločba o ureditvi porabe gumijskega materiala in končno dne 16. oktobra uredba o prometu z gumami za motorna vozila. S 1. oktobrom so bile tudi znatno znižane količine benecinske mešanice za zasebni avtomobilski promet in prišla je še četrta naredba o omejitvi prometa z motornimi vozili z dne 5. oktobra 1940. Tudi potniški promet na naših železnicah je bil omejen z ukinitvijo znatnega števila vlakov, kar naj pride v korist povečanemu tovarnemu prometu. V vrsto omejitev, povzročenih po slabih dovozi surovin,

spadajo tudi omejitve pri izdelovanju mila, ki so bile izdane v začetku oktobra. Uvedene so bile ob tej priliki tudi norme za milo.

V dobi od našega zadnjega poročila sem smo dobili tudi reformo Narodne banke, o kateri se je razvila pred meseci velika razprava v naši javnosti. Dne 16. septembra je namreč izšla uredba o spremembah in dopolnitvah zakona o Narodni banki, ki je dala državi še večje pravice pri upravi banke. Poleg tega je omejila pravice delničarjev in tudi določila drugačen ključ za razdelitev čistega dobička. V koliko bodo spremembe pri upravi Narodne banke povzročile tudi izpremembo poslovne politike tega zavoda, danes še ne vemo, ker je vse odvisno od ljudi, ki bodo vodili Narodno banko v bodoče, vsekakor pa je želeli, da bi se poslovna politika Narodne banke izpremenila posebno glede kreditiranja posameznih pokrajin države, da bi prenehalo favoriziranje nekaterih pokrajin v škodo drugih pokrajin. V zvezi s tem se mnogo govori tudi o reformi Pošne hranilnice, ki naj bi bolj služila interesom nekaterih pokrajin države, kot je to bilo doslej. Vendar konkretno o tem še ni nič znanega.

Da zaključimo naštevaje zakonodajnih ukrepov, naj navedemo še, da je dne 11. oktobra izšla uredba o centrali za kurivo, dne 19. oktobra pa o omejitvi pravic porabodajalcev na odpoved najema (zakupa) stanovanj in poslovnih prostorov. Za začetek bolj široke akcije pa moremo smatrati uredbo o ukrepih, ki se nanašajo na žide glede izvrševanja obrtov s predmeti ljudske hrane in uredbo o vpisovanju oseb židovskega rodu za učence vseučilišč, visokih šol z veljavo vseučilišča, višjih, srednjih, učiteljskih in drugih strokovnih šol (obe z dne 5. oktobra 1940.).

Zaposlenost našega delavstva se od našega zadnjega poročila sem ni dosti izpremenila, kar dokazujejo podatki o zaposlitvi tako Osrednjega urada za zavarovanje delavcev kakor tudi Okrožnega urada za zavarovanje delavcev. Zadnji objavljeni podatki za vso državo so za julij in izkazujejo povišanje števila zavarovanih delavcev v Sloveniji, dočim je od junija na julij padla zaposlenost v banovini Hrvatski in ostalih delih države. To je imelo tudi za posledico zmanjšanje zaposlenosti v vsej državi. V primeri z lanskim julijem pa je število zavarovancev letos še vedno višje.

V tej zvezi je sedaj poučno pogledati tudi zavarovano mezdo pri nas in v vsej državi. Povprečna dnevna zavarovana mezda je znašala lani in letos v posameznih mesecih v vsej državi ter pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev v Ljubljani:

	vsa država		OUZD	
	1939.	1940.	1939.	1940.
januar	23'70	24'68	24'92	25'07
februar	23'62	25'00	24'93	25'51
marec	23'72	25'41	25'22	26'15
april	23'95	25'82	25'67	26'89
maj	24'07	26'27	25'86	27'27
junij	23'95	26'76	24'69	27'92
julij	24'32	27'27	24'92	28'63
avgust	—	—	25'11	28'98

Povprečna dnevna zavarovana mezda je bila v prvih mesecih letos le malo višja kot je bila v odgovarjajočih mesecih lanskega leta. Od junija dalje pa je prirastek od lanskega leta sem vedno večji. V primeri z lanskim avgustom je povprečna dnevna zavarovana mezda v Sloveniji narasla za 15'41% (marca letos je razlika med lanskim in letošnjim letom znašala komaj 4'14%).

Ljubljana 20. oktobra 1940.

D. P.

SVETOVNI BLAGOVNI TRGI

Od druge avgustove polovice naprej na mednarodnih blagovnih trgih se porarajoče poživljenje se je nadaljevalo in napredovalo v vsem septembru in se je ta utrditev prenesla tudi na oktober. Živahnejša kupčija na ameriških blagovnih terminskih borzah se je tikala zlasti trgov sladkorja in surovega kavčuka, dalje vseh neželeznih kovin ter surovih

kož. Prav tako sta tudi pšenica in bombaž imela dobiček od nakupov industrije.

Če se vprašamo po vzrokih dviganja cen, moramo opozoriti v prvi vrsti na veliki, šele sedaj v tok prihajajoči ameriški oboroževalni program, za katerega se v rastoči izmeri dovoljujejo denarna sredstva. Zato konsumenti močno sprašujejo tudi po čisto industrijskih surovinah, katerim so na čelu neželezne kovine, kavčuk, kože, naravna svila in zraven še bombaž. Pa tudi pšenica in krmilne žitne vrste so na ceni pridobile, dalje kava in sladkor.

Da se preprečijo izrodki v cenah, je ameriška vlada dvignila svoj svareči glas proti nedavnim zvišanjem cen producentov bakra, svinca in cinka, pri čemer je opozarjala na majhne produkcijske stroške v teh panogah. Proti pičlosti zalog se da po mnenju vlade tako postopati, da Anglija in Kanada za svoja v delu se nahajajoča oboroževalna naročila v Zedinjenih državah dobavljata lastni baker in lastni cink. Producenti kovin pa obratno opozarjajo na umetni dvig cen na agrarnih trgih, kjer je vlada svoje velepotezne podkrepitvene ukrepe stavila v službo volivne propagande.

Slabo so pa obratovali trgi platine, surove džute ter ameriški trgi slanine in prašičev.

Podajamo običajni seznam:

Blago	Borza	1. polovica avg. 1940.	Sept. 1940.	Okt. 1940.
Pšenica	Chicago	75'—	78'—	81'25
Rž	Chicago	43'75	44'—	44'75
Kava	New York	3'85	3'71	3'90
Sladkor	New York	0'77	0'76	0'80
Slanina	Chicago	5'22	5'25	4'65
Bombaž	New York	9'27	9'38	9'60
Surova svila	New York	2'47	2'55	2'62
Lan	Leninograd	50'—	50'—	50'—
Džuta	Calcutta	43'50	35'—	34'50
Baker	New York	10'75	11'50	12'—
Cin	New York	51'75	50'37	51'—
Svinec	New York	4'75	4'90	5'—
Cink	New York	6'25	6'85	7'25
Srebro	New York	34'75	34'75	34'75
Kavčuk	New York	19'62	19'13	19'75

*

Podamo še posebno poročilo o položaju na trgih kavčuka, te za oboroževalno industrijo tako važne blagovne vrste. Cene kavčuka so v zadnjem času dosegle povprečnost rekordnega leta 1937. in prodaja presega vse prejšnje obsege. Mednarodni odbor kavčuka je sklenil za zadnje letošnje četrtletje zvišanje izvozne kvote od 85 na 90 odstotkov, tako da se bo v tekočem letu skupni izvoz dvignil na 1.290.000 ton. Skupaj z deželami, ki niso v mednarodnem odboru, bo prišlo letos 1.350.000 ton kavčuka na svetovni trg, kar je približno za tretjino več kot je znašala najvišja doslej dosežena svetovna poraba. Kako to, ko vendar evropski kontinentalni trg z letno normalno porabo 250.000 letos odpade? Razlaga obstoji enostavno v dejstvu, da si hočejo Zedinjene države nabaviti

v o j n o r e z e r v o, s katero naj bi v primeru potrebe postale popolnoma neodvisne od vzhodno-azijskega kavčukovega uvoza. — Na Malaki in v Nizozemski Indiji se pridela namreč največ kavčuka. — Kavčuk je predmet, ki je za vojevanje potreben, Zedinjene države pa še nimajo potrebnih naprav za produciranje sintetičnega kavčuka, ki naj bi jim zagotovile preskrbo v primeru vojne. Sicer se tudi v Ameriki po uspeših poskusih gradijo take tovarne, a njih produkcijska kapaciteta bo še čez leta tako majhna, da ne bo mogla niti od daleč kriti normalne mirovne porabe, kaj šele toliko večjo vojno porabo. Dalje bi tudi močno forsiranje produkcije sintetičnega kavčuka stroške potrebnega kavčuka najmanj potrojilo. Tudi poskusi za zopetno poživljenje kavčukove kulture v Braziliji, domovini kavčukovega drevesa, in v Peruju morejo šele po letih roditi uspeh; in množine, ki jih bodo tam producirali, zaenkrat ne bodo mogle doseči azijske produkcijske kapacitete. Zato se torej Amerikanci trudijo, da si pravočasno zagotovijo svojo preskrbo iz Malake in Nizozemske Indije, dokler z Japonsko še ni izbruhnil odkrit konflikt. Že leta 1939. se je pričelo nalaganje rezerv. Zaloge kavčuka v Zedinjenih državah so padle vsled močne izvozne omejitve od 300.000 ton v marcu 1938 na 130.000 ton v novembru 1939. Leta 1939. med Anglijo in Zedinjenimi državami sklenjeni zamenjalni dogovor, tičoč se 85.000 ton kavčuka, je dvignil ameriške zaloge medtem zopet na 200.000 ton. To pa pomeni samo tretjino ameriške letne porabe, ki pa ni niti tretjina, če se pridruži zasebni porabi še obsežna vojaška poraba. Zato si želi ameriška vlada mnogo večjih množin in je pred kratkim v ta namen ustanovila Rubber Reserve Co. (rubber = kavčuk), ki naj v tekočem letu nakupi še 150.000 ton in v letu 1941. še posebej 180.000 ton, vse to poleg tekočih naročil ameriške industrije in trgovine. Cene, ki naj jih družba plača, naj ostanejo za leto 1940. približno na sedanji bazi, za bodoče leto naj bodo pa nekoliko nižje. Restriksijski odbor je z dvigom izvozne kvote pripomogel k temu, da so potrebovane množine sedaj na razpolago. Ti posebni nakupi so sicer nekoliko manjši kot normalna evropska potreba, a brez dvoma kavčuk predeležna industrija Zedinjenih držav ne zaostaja, za velikimi vladnimi nakupi in se tudi sama zase kot taka dobro zalaga, kar ji glede na finančne rezerve in veliko tekočo prodajo kot posledico splošne visoke konjunktуре pač ne more biti težko. Če torej premislimo, da Amerika tekoče več porabi kot normalno, da kopiči velike rezerve in če nato pomislimo, da se morajo kot dodatna poraba uvesti tudi one količine, ki se izgubijo skupaj s torpediranimi in na mine naplavljenimi ladjami, moramo potem razumeti, da kavčukov trg z izvoznim rekordom ni preobremenjen.

Na daljši vidik se izgledi kavčukove kulture ne kažejo v posebno ugodni luči. Sklenitev trajnega mirovnega zaključka bi tržne razmere temeljito spremenila. Ne moremo videti, kako dolgo bo trajalo, da bo evropski trg zopet normalen, čeprav moramo za začetek računati z živahnim povpraševanjem. Tudi Amerika bo potem, ko bo njen založni program izpolnjen, manj kupovala kot sedaj in tam nakopičene zaloge bi mogle postati nekega dne nevarnost za svetovni trg, kar bi glede na oblikovanje cen moglo zelo neugodno vplivati na producente. Ne moremo pa videti naprej, če bo sedanji vojni sledila doba pomirjenja na vsem svetu ali pa če bodo nastopile druge težnosti. Spričo vseh teh številnih neznank se tudi o nadaljnjem oblikovanju kavčukovega trga ne more absolutno nič napovedovati.

EVROPSKA PRESKRBA S SLADKORJEM

Ceprav so v vojnih časih produkcijske napovedi zelo problematične vrednosti, je znani sladkornostatistični odbor F. O. Licht v Magdeburgu vendarle priobčil pregled o pričakovani evropski sladkorni produkciji, ki pa ima seveda gotove vrzeli. Uvodoma opozarja, da je sladkorna pesa v večini evropskih dežel trpela vsled nizkih temperatur in velike vlage, v severni Evropi pa vsled prevelike suše. Seveda se je velikonemška produkcijska kapaciteta vsled novih pridobitev zelo pomnožila in prav tako tudi sovjetskoruska, koje pridelovalni areal cenijo na 1,230.000 ha. Podamo seznam (v tisočih ton):

	1938/39	1939/40	1940/41
Slovaška	50	54	70
Belgija	190	264	280
Holandija	210	242	285
Danska	190	252	240
Švedska	290	311	300
Italija	390	478	500
Španija	140	82	180
Jugoslavija	90	119	130
Romunija	150	146	110
Bolgarija	—	25	38
Švica	—	15	16
Irska	60	65	100
Finska	—	15	8
Turčija	50	105	110
Rusija	2300	2540	2700
Velika Nemčija	2150	2870	3000
Skupaj . . .	6260	7583	8367

Kakor že omenjeno, je seznam vsled vojnih dogodkov nepopoln. Tako na primer Anglije v seznamu sploh ni, posledica blokade; tudi Francija manjka, ker so bile produkcijske motnje le prevelike. Številke za leto 1938./39. so vzete iz poročila Nemškega državnega gospodarskega urada. Številke za Veliko Nemčijo so kombinirane in so v njih tudi Češkoslovaška, okupirani kraji Poljske itd. V Nemčiji sami bo znašal pridelek predvidoma 1,800.000 ton proti 1,680.000 tonam v pretekli kampanji. Protektorat je svoj sladkorni kulturni areal povečal od 113.670 na 142.000 ton, produkcija je cenjena na 470.000 ton; produkcija Poljske je pa cenjena na 300.000 ton, dočim je znašala lani 550.000 ton; upoštevati moramo vojne dogodke in z njimi v zvezi nastopivše motnje. Jugoslavija si je od nazadovanja v kampanji 1938./39. opomogla že v pretekli kampanji in bo letos svoj pridelek, kakor pričakujejo, zopet znatno dvignila. S tem bo naša potreba krita.

Pregled vse produkcije nam pravi, da bo, če bodo v Lichtovem uradu proračunjene produkcijske številke faktično dosežene, kontinentalno-evropska sladkorna poraba približno krita, pri čemer je pa potrebno, da se obdrži sedanje večinoma zelo ostro racioniranje. S preskrbo iz inozemstva se zaradi angleške blokade ne more računati in inozemstvo bo imelo sladkorja več kot preveč.

Zgraditev žitnih skladišč

Prehranjevalna direkcija poljedelskega ministrstva je sklenila zgraditi za zagotovitev prehrane zlasti v pasivnih krajih 89 žitnih skladišč, ki naj bi imeli stalno prehranitvene rezerve. V ta namen je dovolila kredit v znesku 25 milijonov dinarjev. Ta skladišča ne smemo zamenjati s silosi, ki jih gradi posebna silosna družba. Močna podražitev stavbnega materiala in tudi stavbišč je pa prisilila direkcijo, da je znižala stavbni načrt na 69 skladišč, ki jih sedaj gradijo in od katerih ima vsako skladišče sprejemno kapaciteto 25 do 100 vagonov. 40 jih že gradijo. Kot skladiščarje bodo nastavili v prvi vrsti absolvente kmetijskih srednjih šol, vsekakor dobre strokovne moči s primernim blagovnim in knjigovodstvenim znanjem.

Produkcija jajc v Jugoslaviji

Po štetju živine je v Jugoslaviji okoli 20 milijonov kokoši, ki ležejo jajca. Vsaka kokoš znese povprečno 60 do 80 jajc na leto, tako da znaša maksimalna letna produkcija ca. 1600 milijonov jajc. Tako uradna mestna kot zasebne organizacije so si nadele nalogo, da produkcijo jajc znatno dvignejo. Da je to mogoče, nam dokažejo številkice iz dežel Zahodne in Srednje Evrope, kjer znese kokoš letno 150 do 200 jajc. Treba bo torej posvetiti perutinarstvu prav posebno pozornost, da se naš izvoz jajc v izdatni meri dvigne. Saj je že sedaj ta izvoz med najpomembnejšimi točkami našega izvoza.

Izsušitev Mostarskega blata

Banska vlada v Zagrebu je za melioracijska dela v Mostarskem blatu — zamočvirjeno ozemlje — dovolila kredit 10 milijonov dinarjev. 5.500.000 din je bilo takoj izplačanih, ostanek bo pa izplačan po predložitvi in potrditvi posameznih načrtov. Gre za 3000 hektarov sveta, ki se naj spremenijo v ravno toliko hektarov rodovitne zemlje. Pridelek cenijo na 600 vagonov. Osušitev nameravajo izvršiti s pomočjo predora, ki naj bo 1700 m dolg in naj ima v premeru 3 metre. Skozi ta predor bodo odpeljali vodo v 4 kilometre dolg betonski predor, ki bo šel do Neretve. Tako se bo izpolnil načrt, ki je že desetletja star. — V zvezi s tem beremo, da hoče hrvatska banska vlada izsušiti tudi Imotsko blato, za kar bi bilo treba zgra-

dati 1650 m dolg predor skozi goro. Leta 1937. je bila ustanovljena v Imotski vodna zadruga in leta 1938. je bil dovoljen kredit v znesku 1.100.000 din, ki so ga porabili za vrtanje v dolžini 300 metrov. Sedaj je banska vlada v Zagrebu dovolila kredit nadaljnjih 9.050.000 din, s čimer naj se omogoči prevrtanje ostalih 1350 m. S tem bi bil predor dokončno izvrtan in bi bilo odtekanje vode zagotovljeno.

Prva jugoslovanska pošiljka v Rusijo je odšla te dni; vsebuje tanin. Gre za izvajanje znanega trgovinskega dogovora z Rusijo.

Zveza ribarskih zadrug v Hrvatskem Primorju hoče ribičem zagotoviti dobre cene za ribe in jim s tem omogočiti dobavo sredstev ne samo za življenje, temveč tudi za nabavo najpotrebnejšega ribiškega orodja. V to svrhu bo zveza ustanovila štiri glavne zadruge, katerih naloga bo, da odkupijo ribe od ribičev in da se brigajo za nabavo ribiškega orodja. S starimi metodami ribarstva se ne more doseči oni ekonomski uspeh kot se more doseči z racionalizacijo ribarstva in dobro organizacijo za predelovanje in prodajo rib. Ribičem bo v to svrhu zveza nabavila tudi motorne čolne.

Državna Hipotekarna banka bo ustanovila v Mostarju novo podružnico, in sicer v najkrajšem času.

Tudi v zagrebški okolici je bila vinska letina letos zelo slaba. Nasprotno je pa letina v Primorju in v Dalmaciji obilna.

Metković doslej niti z najbližjimi kraji ni imel rednih dnevnih pomorskih zvez. Sedaj so se nedostatki odpravili.

Dr. V. Jurković: Das ausländische Kapital in Jugoslawien. Ta knjiga je bila natisnjena v Berlinu in obsega okoli 400 strani. Ravno v sedanjih časih je to delo zelo aktualno in mora zanimati vsakega narodnega gospodarja, posebno pa še bančne strokovnjake.

V Karlovcu bodo v zvezi z gradbo koranske železnice od Karlovca do Bihaća razširili železniški most, kar bo tem lažje, ker je bil most že od začetka zgrajen za dvojni tir.

Paprika v donavski banovini je letos dobro uspela; sončno vreme je popravilo vse nedostatke prejšnjega hladnega in deževnega vremena. Letošnje povečanje kulturnega areala paprike je

posledica vedno večjega inozemskega povpraševanja po papirki, zlasti v zadnjih treh letih. Pridelali so okoli 165 vagonov; 100 vagonov prevzame domača poraba, 65 vagonov preostane za izvoz.

Veliko metalurško industrijo v Bosni hoče osnovati industrialec Klement Rajić iz Beograda, in sicer v okolici Sarajeva. Predelovati hoče v polfabrikate cevi, žico itd. — baker, medenino, bron, cink in ostale neželezne kovine.

Zveza importerjev premoga in koksa se pripravlja in bo izdana zadevna naredba. Vsa podjetja, ki so vpisana kot uvozniki premoga in koksa, bodo morala biti včlanjena v novi zvezi.

Hranilnica banovine Hrvatske je izvršila spojitve z Mestno hranilnico v Dubrovniku, pri čemer je bilo Dubrovniški hranilnici odpisanih 3 mil. din dolga, s čimer se je njen dolg znižal na 27 mil. din. Nameravano je intenzivno delovanje v južni Dalmaciji. Tudi pogajanja z Mestno hranilnico v Osijeku, ki so v začetku zadevala na težkoče, se nadaljujejo, da se tudi ta zavod vključi v delovanje banovinske hranilnice.

Donava postaja od leta do leta bolj važna prometna pot, kakor nam kažejo statistične številke. V preteklem letu 1939 je bila Donava polnih 80 dni zamrznjena, pa je bil promet po njej večji kot leta 1938., ko je bila 40 dni zamrznjena. Vse donavske ladje so prepeljale lani 138 milijonov ton tovarnine, od tega 80 milijonov ton od Regensburga do Črnega morja in obratno.

Tudi po Jugoslaviji bo peljala nova avtomobilska cesta, ki jo bodo zgradili za promet iz Trsta do Galaca v Rumuniji.

V prvih devetih letošnjih mesecih je bilo ustanovljenih v Jugoslaviji 40 novih delniških družb z osnovno glavnico 309'6 mil. din proti 39 družbam z glavnico 111 mil. din in 38 družbam z glavnico 106 mil. din v istih mesecih let 1939 in 1938. Hkrati je 41 družb zvišalo glavnico za 274'6 mil. din in je 14 družb znižalo glavnico za 72 mil. din.

Največji silo v Jugoslaviji gradi oljna tovarna »Domača« v Novem Vrbasu v Vojvodini. Silo bo najmoderneje opremljen in bo imel prostora za 10.000 ton oljnih sadežev. Služil bo zlasti za vskladiščenje semen sončnic.

O ustanovitvi centrale kuriva za prekrbo civilnega prebivalstva in armade s kurivom je izdal ministrski svet posebno uredbo.

Novo sladkorno tovarno mislijo zgraditi v Hrvatski banovini, in sicer skoro

gotovo v Bjelovaru. Došle so tudi že ponudbe o dobavi potrebne tovarniške opreme.

Novo zavarovalnico, morda tudi dve, nameravajo ustanoviti pri nas v Jugoslaviji. Nekateri krogi menijo, da možnosti zaslužka v zavarovalništvu niso zadosti velike, da bi dopustile ustanovitev še novih zavarovalnic.

Nov premogovnik bo otvorila skupina interesentov v okolici Tuzle v Bosni. Pravijo, da so nahajališča zelo bogata in so prve analize pokazale kar najbolj dobre zaključke.

V Travniku (Bosna) gradijo veliko žago, ki bo vse tobačne tovarne dežele zalagala z lesnim blagom. Predelala bo 20.000 kubikov lesa.

Na Sušaku je bila registrirana nova plovna družba, Opča broderska plovdba. Osnovna glavnica znaša 3 milijone dinarjev, 5000 delnic po 600 din.

»Jagodinska tekstilna industrija d. d.« je naslov nove tekstilne družbe v Beogradu. Osnovna glavnica v znesku 2 mil. dinarjev se more zvišati na 12 mil. din. — V Pančevu nameravajo zgraditi kemično tovarno za organske soli. Občina Pančevo je dala brezplačno na razpolago stavbišče v izmeri 6500 m². — V Beogradu se pripravlja ustanovitev velike delniške družbe za nabavo in prodajo drv.

Prva Hrvatsko-slavonska sladkorna industrija d. d. v Osijeku izkazuje za poslovno leto 1939/1940 247.000 din čistega dobička proti zgubi 558.000 din v prejšnjem poslovnem letu. Osnovna glavnica znaša 30.800.000 din, rezerve znašajo 36.800.000 din, kreditorji skoraj 37 milijonov, debitorji 18.300.000 din, blagovne zaloge 38 mil. din, poslopja, stroji in naprave 74 mil. din.

Sladkorna tovarna d. d. Bačka v Novem Vrbasu izkazuje za poslovno leto 1939/1940 ob osnovni glavnici 50 mil. din čisti dobiček 7.500.000 din in izplačuje 12'5 odstotno dividendo. Rezerv ima 105 milijonov dinarjev, bančnih vlog nad 40 mil. din, poslopij itd. 88.700.000 din, blagovnih zalog 36.500.000 din itd. Poročilo poudarja uspehe od centralne vlade ustanovljene sladkorne centrale.

Veliki železniški most pri Bosanski Gradski je bil v septembru dograjen. Stal je nad 21 mil. din. Zgrajen je v velikih lokih, pod katerimi se more parniški promet nemoteno vršiti, dočim so morali dosedanja pontonski most pri vsakem parniškem prevozu ob velikih prometnih težkočah razdeliti na dvoje.

»Kotonija a. d.« je naslov nove tekstilne družbe v Beogradu. Osnovna glav-nica znaša 5 mil. din. Družba se peča s prodajo izdelkov tekstilne industrije vseh vrst ter z nakupom delnic tekstilno-industrijskih podjetij.

Konj v Jugoslaviji so našli na koncu preteklega leta 1,274.000, oslov 143.000, goveda 4,225.000, bivolov 38.000, prašičev 3,504.000, ovac 10,154.000, koz 1 mi-lion 866.000.

Jugoslovansko trgovsko brodovje je v prvem letu sedanje vojne zaradi potopitve ali internacije ohromelo s 43 odstotki svojega stanja.

S sojo obdelana zemlja v Jugoslaviji, ki je obsegala lani 10.000 katastralnih oralo, se je letos podvojila. Ta kultura je prišla letos zlasti onim poljedelcem v dobro, ki zaradi poplav niso mogli pridelovati koruze in katerim je soja zaradi svoje krajše vegetacijske dobe vseeno prinesla dober zaslužek.

Za morsko ribarstvo ob hrvatski obali bo v najkrajšem času vstavljenih 21 mo-tornih čolnov. Oddali jih bodo dobrim zanesljivim ribičem ali pa zadrugam. Nameravani so tudi drugi ukrepi za dvig ribarstva ob naši obali.

V jugoslovanski tekstilni industriji hočejo uvesti prisilno zavarovanje ka-kor hočejo tudi ustanoviti prisilno zvezo uvoznikov tekstilnih surovin.

V Beogradu in drugih srbskih krajih se ustanavlja in gradi okoli šestdeset novih industrijskih podjetij, ki zadevajo v prvi vrsti tekstilije, kemijo, metalur-gijo, mehaniko, bencin, mesno blago, obleko in rudarstvo. Poročajo tudi o številnih novih napravah v že obstoje-čih podjetjih.

V vardarski banovini se je k že ob-stoječima dvema magnezitnima podjet-jema pridružilo še tretje. Magnezitno rudo tega podjetja označujejo strokov-njaki kvalitativno kot zelo dobro.

»Agavna d. d.« v Dubrovniku se ime-nuje nova družba, ki bo predelovala agavno vlakno v tekstilno snov.

Regulacija Save pri Zagrebu dobro napreduje; zadnje povodnji niso napra-vile nobene velike škode.

Vojvodinska mlinska industrija dela poskuse za izdelovanje krušne moke iz boba in fižola. Fižol vsebuje dvakrat toliko beljakovine kot pšenica in tri-krat toliko kot koruza, dočim je glede ogljikovih hidratov in kalorij na slab-šem. Problem obstoji v tem, da v fižol-no moko ne pride koža, ki je težko pre-bavljiva. Prehrana ljudstva bi se z novim načinom pridobivanja kruha bistveno

olajšala in bi bila moka vrh tega za polovico cenejša kot je pšenična moka.

Zastopniki raznih ministrstev v Beo-gradu so razpravljali o vprašanju, kako bi se iz tobačnega semena moglo do-bivati oljno seme, in so ugotovili, da je to mogoče. Iz 1500 vagonov tobačnega semena bi se dalo dobiti 450 vagonov olja. Pristojnim mestom je bilo sporo-čeno, naj se prične z zadevno produk-cijo. Letos dobijo producenti za 1 kg tobačnega semena 5 din. Slednjič je bilo sklenjeno, naj bi se uvedlo obvezno na-biranje semena od strani pridelovalcev tobaka.

Donavska banovina je dovolila kredit v znesku 5 mil. din za izvedbo nekat-rih javnih del, in sicer za zgradbo tu-berkuloznega paviljona, za šolske stavbe, za zgradbo cest itd.

Petrolejskih produktov smo importi-rali v prvi lanski polovici 57.130 ton, v prvi letošnji polovici pa 163.950 ton, od tega 22.560 ton iz Italije, 4.230 ton iz U. S. A. in 137.160 ton iz Rumunije.

Izvoz iz Jugoslavije v Italijo je na-rasel v prvih letošnjih sedmih mesecih od 285 mil. din v isti lanski dobi na 596 milijonov, se je torej več kot po-dvojil. Uvoz je v istih mesecih narasel od 348 na 476 mil. din. Velika lanska pasivnost se je preokrenila letos v znat-no aktivnost za Jugoslavijo.

Parafina, ki ga potrebujemo za iz-delovanje sveč, mila itd., porabimo na leto okoli 2400 ton. Leta 1936. smo ga uvozili 1878 ton, nato 2514 itd. Skoraj ves parafin smo uvažali iz onih pokra-jin Poljske, ki so sedaj v ruskih rokah in ki so nam zaprte; dobave namreč, ki so nam bile v trgovski pogodbi od 11. maja t. l. zagotovljene, še niso pri-čele prihajati. Sedaj mislijo industriji na to, kako bi mogli dobivati parafin iz U. S. A.

Gospodarski zavod Hrvatske banovine bo izdal nov industrijski kataster in ima vse za to potrebne podatke že zbrane.

Državna Hipotekarna banka je dovo-lila Vardarski banovini dolgoročno in-vesticijsko posojilo v znesku 100 mil. din. Četrtnina je namenjena pospeševanju po-ljedelstva, zlasti zgradbi novih saditev za ameriško trto, 12 mil. din za pogoz-dovanje in za zgradbe proti hudourni-kom, ista vsota za šolske zgradbe, 20 mil. din za sanitarne in socialne ustanove itd.

Izvoz bombaža iz ameriških Zedinje-nih držav, ki je znašal še v letošnjem januarju 1,030.000 bal, je v naslednjih

mesecih rapidno padal in je izkazan v avgustu samo še s 65.000 balami. Glavni vzrok tega nazadovanja je zguba večine kontinentalno-evropskih trgov in zmanjšanje angleških nakupov. Letošnji pridelek bombaža v U. S. A. cenijo na 12.770.000 bal, kar še ni previsoka številka. Če bi bila vojna kmalu končana, bi bile seveda vse zaloge hitro prodane.

Ford Motor Co. bo pričela z izdelovanjem letal in bodo zadevne tovarne zgrajene do konca tekočega leta. S produkcijo letal bodo začeli s 1. marcem 1941. Producerska kapaciteta bo znašala najprej 450 letal na mesec in se bo pozneje podvojila.

V U. S. A. bodo zgradili tovarne za topljenje čina, da se osvobodijo sedanje odvisnosti od inozemstva in da postanejo tudi v tem važnem področju avtarkni. Čina se je doslej v U. S. A. le malo produciralo, čeprav so Zedinjene države največji konsument čina na svetu in porabijo na leto 70.000 ton svetovne produkcije. Surovo rudo bodo nove tovarne dobivale po večini iz Bolivije.

Producerska kapaciteta ameriških jeklarov je dosegla že ca. 90 odstotkov proti ca. 60 odstotkom v isti lanskoli dobi.

Enoten kruh z veljavnostjo od 1. oktobra dalje je dobila tudi Italija. Tam so enoten kruh že imeli, pa so ga zopet odpravili. Tako gremo drug za drugim.

Nova trgovinska pogodba med Veliko Britanijo in Turčijo bo raztegnjena tudi na Indijo in na britanske dominione, kar je znak povezanosti posameznih dežel.

Državni italijanski zavarovalni zavod je sklenil ustanoviti skupaj z najvažnejšimi zasebnimi italijanskimi zavarovalnicami povratno zavarovalno družbo, katere glavnica bo znašala 200 milijonov lir.

Izvoz tekstilij iz Velike Britanije je znašal v prvih osmih letošnjih mesecih 36.800.000 funtov proti 33.300.000 funtom v isti lanskoli dobi.

Obtok bankovcev v Nemčiji je znašal na koncu septembra t. l. 12.800 milijonov mark.

Uvoz zlata v U. S. A. je znašal v avgustu nad 351 milijonov dolarjev proti 520 milijonom v juliju in 260 milijonom v lanskem avgustu.

Vodilna podjetja ameriške letalske industrije imajo sedaj za dve milijardi dolarjev naročil proti le 300 milijonom pred letom dni. Curtiss Wright Corp ima za 550 milijonov dolarjev naročil, United Aircraft Corp za 450 milijonov, Lockheed Aircraft Corp za 190 milijonov

nov, Douglas Aircraft Corp za 190 milijonov itd.

Letošnji japonski pridelek pšenice cenijo na 12.200.000 kokujev, kar je za 2.200.000 kokujev več kot je znesla povprečnost zadnjih petih let. 1 koku = 180,4 litra.

Letošnji dunajski velesejem je obiskalo okoli 360.000 gostov proti ca. 200.000 v preteklem letu. Inozemcev je bilo 3738, od teh iz Jugoslavije 474, iz Italije samo 180, iz protektorata 782 itd. Zanimivo je, da je prišlo vsega samo 353 obiskovalcev iz sledečih dežel: Albanija, Belgija, Estonka, Finska, Francija, Grčija, Holandija, Iran, Latvija, Litva, Luksemburg, Portugalska, Rusija, Španija, Turčija. Na lanskem jesenskem sejmu je bilo 1900 razstavnikov, letos pa 2150. Pri kupčiji z inozemstvom se je mogla opaziti močna privlačna sila vseh onih blagovnih vrst, pri katerih se posebno uveljavlja dunajski okus.

»Assicurazioni Generali« v Trstu izkazuje za poslovno leto 1939. čisti dobiček v znesku 38.500.000 lir proti 34.100.000 liram v prejšnjem letu.

Producerska železne rude v Italiji je narasla v prvih sedmih letošnjih mesecih nasproti istim lanskim mesecem za 157.700 ton na 650.900 ton, producerska boksita za 120.000 na 313.900 ton, producerska rjavega premoga za 476.600 na 1.009.200 ton.

Jugovzhodna Evropa je evropska koruzna založnica. Sedemdeset odstotkov vse evropske s koruzo obdelane zemlje se nahaja v Rumuniji, Jugoslaviji, Ogrski, Bolgariji in Grčiji. Od 9.700.000 hektarov evropskega koruznega areala pride 4.900.000 hektarov na Rumunijo v dosedanjem obsegu, torej skoraj polovica. V nasprotju z Ogrsko in Jugoslavijo je imela Rumunija v preteklem letu rekorden koruzni pridelek. Rumunija je tudi glavna izvozna dežela koruze, dočim Jugoslavija in Ogrska zaradi slabšega lanskega pridelka in pomnožene domače porabe letos nobene koruze ne izvažala.

Letošnji evropski pridelek pšenice ceni Mednarodni poljedelski zavod v Rimu na ca. 400 milijonov metrskih stotov, kar je za 64 milijonov stotov ali za 14 odstotkov manj kot je znašal lanski pridelek ali pa za 34 milijonov oziroma 8 odstotkov manj kot v zadnji petletni povprečnosti. Poljedelski urad Zedinjenih držav pa ceni evropski pridelek še nižje, in sicer na ca. 370 milijonov metrskih stotov. V primeri z zadnjimi leti je letošnji evropski pridelek pšenice med najslabšimi.

Največjo laneno tkalnico na Balkanu bo imela Bolgarija. Upravni svet za druge »Rila-lan« je sklenil, da zgradi veliko laneno predilnico in tkalnico. Z delom bodo pričeli v najkrajšem času. Ker pridelovanje lanu v Bolgariji stalno raste, bodo dobile nove naprave posebno velike izmere, in pravijo v Sofiji, da bo nova lanena tkalnica največji tovrstni obrat na Balkanu.

Mednarodna Donavska komisija je v septembru prenehala obstojati, kar je bilo spričo sedanjih razmer pač pričakovati.

Dotok zlata v Zedinjene države raste še kar naprej. Na koncu septembra so dosegle zlate zaloge vsoto nad 21.200 milijonov dolarjev.

Laneni pridelek Egipta bo na temelju zadnjega dogovora prevzela v celoti Anglija. Iz tega sklepajo, da se bo lanena kultura v Egiptu zelo razmahnila.

Zunanja trgovina Japonske izkazuje za prvih osem letošnjih mesecev tako glede uvoza kot glede izvoza napredek, če jo primerjamo s istimi lanskimi meseci. Pač pa moramo upoštevati, da je tečaj jena v tem času padel. Prav v zadnjih mesecih je pa trgovina padla, in sicer zaradi znanih ameriških ukrepov.

Pariška borza je bila v sredi oktobra zopet odprta. Kot nekakšno nadomestilo je poslovala dotedaj borza v Lyonu.

Nova bogata premogovna nahajališča v Rusiji so bila odkrita ca. 100 km jugovzhodno od Moskve. Premogovne plasti imajo debelino od 79 do 107 metrov.

Z gozdom pokriti svet v Rusiji — brez Ukrajine in pred kratkim zasedenih dežel — znaša 956 milijonov hektarov ali 9.560.000 km². Jugoslavija meri 250 tisoč kvadratnih kilometrov, štirideset Jugoslavij 10 milijonov km².

O svetovnem pridelku pšenice priobčuje Mednarodni poljedelski zavod v Rimu novo cenitev. V U. S. A. je pridelek visoko nad povprečnostjo, v Kanadi je pa zaradi neugodnih vremenskih razmer slabši. Evropski pšenični pridelek — brez Rusije — ceni zavod na ca. 40 milijonov ton, kar je okoli 14 odstotkov manj kot lani. Samo v Španiji je letošnji pridelek večji kot je bil lanski. Pridelek štirih obdonavskih dežel — Ogrske, Jugoslavije, Rumunije in Bolgarije — je naveden z 99 milijoni stotov proti 125 milijonom v preteklem letu. Ta množina zadostuje samo za normalno potrebo teh držav samih; vendar pa pravijo, da bo bogati pridelek koruze vseeno omogočil izvoz pšenice.

Velesejem v Pragi je imel 752 razstavnikov in okoli 100.000 obiskovalcev, med njimi tudi nekaj iz Jugoslavije.

Pridelek bombaža v Turčiji v glavnih pridelovalnih okrajih v Kilikiji in ob Egejskem morju cenijo na ca. 300 tisoč bal ali ca. 60 milijonov kilogramov. Bombaž hočejo prodati skoraj izključno za proste devize; če odštejemo domačo porabo, bi dobila Turčija s to prodajo devize v vrednosti ca. 25 milijonov turških funtov.

Z bombažem obdelani svet v Rumuniji znaša letos okoli 30.000 ha in je v tej panogi zaposlenih ca. 100.000 kmečkih delavcev. Pridelek bo letos po uradnih poročilih normalen in bo dal približno eno milijardo lejev.

Koruze v U. S. A. je bilo pridelane letos po podatkih poljedelskega urada v Washingtonu ca. 2300 milijonov bušljev proti 2630 milijonom v preteklem letu. 1 bušelj koruze = 25,4 kg.

Novo plovno družbo po Donavi so ustanovili Ogrji in Italijani. Služi naj italijanskemu vodnemu prometu od Črnege morja v Podonavje.

V Argentini bodo sežgali šest milijonov ton koruznega previška. Dolgo časa so iskali kakšen drug izhod, pa ga niso mogli dobiti.

Nipon Juzen Kaiša, velika japonska plovna družba, izkazuje za polletno dobo od 1. oktobra 1939. do 31. marca 1940. nad 25 milijonov jenov čistega dobička.

Južnega sadja bodo v Italiji kljub slabim letošnjim vremenskim razmeram relativno še dosti pridelali; kvantitativno bo pridelek povprečen, kvalitativno zadovoljiv. Dobro leto 1938. je dalo 3 in pol milijona metrskih stotov oranž, 600.000 metrskih stotov mandarin in 3.900.000 metrskih stotov citron.

Italija in Rumunija sta sklenili dogovor glede gradbe in izgradbe rumunskih cest. Gre za skupno dolžino 500 kilometrov, od česar naj se zgradi na leto 100 kilometrov. Ceste bodo betonirali ali pa asfaltirali.

Brazilijska bi rada dobila v Lizboni svobodno luko in so se zadevna pogajanja s portugalsko vlado že pričela.

Takse za prevoz skozi Sueški prekop bodo s 1. januarjem 1941. znatno povišane, pa naj velja to za natovorjene ali prazne ladje ali pa za potnike. Vsak potnik, ki plača sedaj za prevoz 5 šilingov in 9 pence, bo plačal potem 8 šilingov, prav toliko vsaka tona na natovorjenih ladjah, medtem ko bodo za prazne ladje takse skoraj podvojene.

Državne prodajalne bo otvorila turška vlada, da prepreči špekulativno navijanje cen. Prodajali se bodo v njih industrijski predmeti iz obratov, ki jih financira vlada. Centralna prodajalna bo v Carigradu, podružnice bodo v vseh važnih prodajnih krajih države.

Tudi v Bolgariji obstoji pokret, da bi se iz tobačnega semena produciralo olje. Praviijo, da ima to seme okoli 38 odstotkov olja v sebi. Oljne pogače bi se mogle porabiti kot hrana za živino. V Bolgariji meri tobačna kultura okoli 40.000 ha, ki dajo ca. 8000 ton tobačnega semena, tako da bi znašala produkcija olja najmanj 2400 ton, če vzamemo oljno vsebino samo s 30 odstotki in ne z 38%.

Ameriški kratkoročni krediti v inozemstvu so znašali v začetku tretjega letošnjega četrtletja 475 milijonov dolarjev, kar se nam spriči drugih naložb v Zedinjenih državah zdi zelo majhna vsota.

Egipt je po dolgotrajnih poskusih vzgojil novo vrsto bombaža, ki je boljša kot vse dosedanje vrste in ki daje tudi kvantitativno prav dobre uspehe. Medtem je pa pričelo egiptsko poljedelsko ministrstvo že z nadaljnjimi poskusi za vzgojitev še boljše kvalitete, koje vlakna bi se komaj še razlikovala od svilenih niti.

Število ovac na Ogrskem se je vsled delne priklopite Erdeljske zvišalo za ca. 1.300.000 in se bo produkcija volne pomnožila zato za ca. 3 milijone kg.

Pogozdovanje Grčije prav dobro napreduje; tako na primer je bilo v času od 1. oktobra 1939. do 31. marca 1940. vsajenih 2.190.000 drevesc proti 1 milij. 520.000 v isti dobi leto prej. Pomnožitev števila dreves je bistven predpogoj nameravanega intenziviranja poljedelstva in je še prav posebno važna zaradi vsakoletne suhe dobe v Grčiji, ki traja od maja do oktobra.

Nizozemska Vzhodna Indija, ki ji pravimo tudi Insulinde in za katero se Japonci tako zelo zanimajo, obsega velike otoke Sumatra, Java, Celebes, večino otoka Borneo, Male Sundske otoke, Moluke itd. Je izredno bogata; producira 38 odstotkov svetovne produkcije kavčuka, 25% svetovne produkcije kaka, 17% čaja in je Japoncem ter drugim vseh tudi zaradi ogromnih nahajališč nafte in drugih gorivnih snovi.

800.000 kg svilenih kokonov hoče producirati Ogrska na leto. V zadnjem času se je Ogrska za gojitev te gospodarske panoge zelo zavzela in zaznamuje že znatne uspehe. Od leta 1936. dalje je nekaj let produkcija kokonov strahotno padala, a lani je dosegla že zopet 496 tisoč kilogramov, za 229.000 kg več kot leto prej. S primernimi ukrepi, pomnoženo gojitvijo murv na posestvih, javnih trgih in cestah, z zagotovitvijo zadovoljivih cen ter s temeljito organizacijo tako glede produkcije kot glede prodaje upajo že v teku najbližnjega časa doseči produkcijo 800.000 kg.

Celuloza kot krmilo

Finsko ministrstvo za ljudsko preskrbo je znižalo ceno za pocenjeno krmilno celulozo na 1'6 finske marke in je s tem omogočilo uporabo sulfite celuloze za živalsko krmilo. Za proučevanje tega vprašanja je imenovani odbor ugotovil, da ima 0'95 kg celuloze isto krmilno vrednost kot 1 kg ovsa. Predlagajo dnevno porabo 1 kg celuloze za 1 konja in 1/2 kg za 1 govedo. Odbor pravi, da bi bilo za 240 dni hlevskega krmjenja potrebnih 66.000 ton celuloze; Finska ima ca. 800.000 konj in ca. 1.100.000 glav goveje živine. Obenem bo pri sulfitno-celulozni produkciji kot stranski produkt proizvajani sulfiti špirit, ki ima na cene bistveni vpliv, glede na svojo uporabo tako urejen, da ga bo prevzel državni alkoholni monopol za tehnične namene.

Svojevrsna reklama

Neka newyorška tovarna za izdelovanje nožev je prišla na posebnovrstno reklamo, ki je rodila uspehe že prvi dan. Reklama temelji na psihološkem dejstvu, da naše lastno ime zmeraj pozornost najbolj nase vleče, pa naj bo izgovorjeno, tiskano ali pisano. Propagandni šef tovarne je zato s pomočjo adresarja ugotovil dvanajst rodbinskih imen, ki so v New Yorku najbolj pogosta, in sedaj zablišči vsak večer v odmorih po tri minute eno od teh dvanajst imen v svetlobni reklamni v sledečem besedilu: »Vi gospod Smith (ali pa gospod Thompson ali Miller itd), morate kupiti nož samo v naši tovarni XY!« Tudi oni, ki je otopljen proti še tako vsiljivi reklamni, pride drugi dan v prodajalno in si kupi nov žepni nož.